

QAFAR AFIH BARITTOK FEDERAAL CADDOL MASSOOWE 10^{tô} FOOTIMAK

BARTEENI KITAABA

BICISSEM:-

Acmad Cummad Dawud (MA)

Shami Acaw Macammad (MA)

MAYSARAARACA ABTEM:

Siraaj Nuur Qali (MA) (Language Editor)

Saalic Ibraahim Qali (MA) (Content Editor)

Abubakar Macammad (MA) (Curriculum Editor)

MIIC BICA ABTEM:

Ibraahim Qabdalla Cuseen (Msc)

AYKABAB ABTEM:

Adam Qali Kabbo ((Msc)

**ITTIYOPPIYAK FEDERAAL
DEMOKRAASIYOH RIPAPLIKIK BARITTÔ
MALAAKA**

HAWASÂ JAAMIQATA

Qemboh addah yintibiqqimeh yan Qafar afak Federaal caddol,2014 I.L.L Itiyoppiyak demokraasiyyoh Ripaplikik barittô malaakak amôladih barittô maxxatih maysaasah taddiiray (GEQIP-E)Qaalam banki qokoluuy, Ingiliizik baad caddoh daddoosih exxaay,awqenta qoklaanamata gaba yessegelleeniih, “Common wealth and Development Office/FCDO, Finlanxik irô caagiidah malaakaay, Royaal norwey Embaasiy, Tengele qaalam dowaalak alaaqâ fanxi. /UNICEF), Baadak barittô qokolih massoyina (**Global Partnership for Education**) (**GPE**), kee Diini markik irô caagiidah ministerih xaquuk mango marih gabat aglee kee maali qokolul tekke.

© **2014 I.L.L.** Itiyoppiyak Federaal Demokraasiyyoh Repaplikik barittô malaaka. Inkih yan gar kak gaanuunut daccarsima. Orbisek misinkacâ gar kaah dagrumeh. Ta bartiyyaa kee barsiyyi kitab naharal barittô malaakak yaktubeenimih idini wonna hinnay, idini amcowwe wayya heek faxeqaynatal, axcih elektirooniksiiy, mekaanikaalah, magneetik, foto koppiiy, yasiggileenimiiy, wonna hinnay yatbiqeeniih yayyaaqeenim wonnay, sinaamah mataban. Itiyoppiyak Federaal Demokraasiyyoh Repaplikik Nagaarit majallatak kukti ixximak 410/2004 – Qulim gar kee cuggaanê garwah dacayri.

Barittô malaak ta bartiyyi kitab yatbiqoonuh saanih takkuh, derrek qokoleh, gabat agle edde haysiteh yan mango maritteey, hortitte kee gersi dagortih gadda gacisna. Hawaasâ Jaamiqataay, Axxis Ababah Jaamiqataay, Bahraxaar Jaamiqat kee Jimmâ Jaamiqatalluk cattiiamak ta kitaabih gulgulussooo kee bicah abeenih yanin fayya le doorih kulsa gadda keenih gacisna.

Qulim gar kak dacarsimeh yan mansoofa lewannah idinik ugutak manfaqatal aselon. Qulim gar akah dacarsimeh yan caagid galab akak xageween caagid wonna hinnay, galab akak xagaanam faxxiimewaak edde yaabeenih yanin caagidih leewanna tekkeenik, sin maganak barittô malaakak leenâ maktab arat kilo (P.O.Box 1367) Axxis Ababa, Itiyoppiya.

Matbaqat abtem:

XXXXXXXX PRINTING

P.O.Box XXXXXX

XXXXXXXX, ETHIOPIA

Under Ministry of Education Contract no. XXXXXXXXXXXX

ISBN: XXXXXXXXXXXXXXXX

CUTTUUKUSSO

Addatino

Gali

CULMÁ:	ii
INIKHAYTÔ MAFDAGA	1
1. TAAMAH ABNISSOO KEE XALU	1
NAMMAY HAYTÔ MAFDAGA	15
2.21 HAYTÔ ADABANIH CERFATITTE	15
SIDOC HAYTÔ MAFDAGA.....	24
3.KAARIBI	24
FEREY HAYTÔ MAFDAGA	33
4. QADRORTÍ CELSIISENTA.....	33
KONNOY HAYTÔ MAFDAGA	46
5. QIBNAYTIINOO KEE KONNABNA.....	46
LECEYHAYTÔ MAFDAGA	54
6. SUGEET IXXIGAA KEE QAADÁ.....	54
MALCINHAYTÔ MAFDAGA.....	64
7. TASGALLE BARITTO	64
BACAARHAYTÔ MAFDAGA	74
8. QADARA	74
SAGALHAYTÔ MAFDAGA	82
9. INKITTIINOT AMOLE MAGGINTINAANE.....	82
Nammay yakki angaarawat axawle qangor.....	87
TABAN HAYTÔ MAFDAGA	90
10. DABBÓ	90

CULMÁ:

Ta kitab taban hattô footima barittah tan barteeniitih massosyen Qafar afak federal caddol dooriteenih elle baritooNuwaan nammay haytoh afih barittoh kitaaba. Ta kitaabih bicsi barteeniit mannal yakryem kee yaktubem faxximtamaay, tu yaanamata xayuk akah radan innah mango kiraate dariifal rakuh tan caagiiday barteeniit taaxigeh tanil rakitak kulli mafdagah gubal xayyoowe. Barteeniit ta kiraateh addatinoona yikriyeeniit, ankaciseeniit lakal, ta kiraatek rakitak, yaabaanaah, yaktubeeniit abelon. Barteeniit sinni amoh dibuk hinnay, keenillih barittah tan ken kataysiisilluk butta, buttah gacak sittak edde bartelon. Barteeniit kiraatel rakitak xayyooweh yan qusba qangor ankacisaanaah, yakriyen waqdi, geyaanah yanin waqdi, qangor figda edde bartaanaah, ken tanfiq xiqtaah, afat loonuh yanin dudda keenik nagay dadlissu xiqta.

KITAB AMMUNTITTEH GULGULUSSO

BARITTÔ SIIRATAK RAKIIBÔ RADMOOMA

Kitab addal xayyowteh tan ammuntitte Mafdaga, mafdagah xayyowte. Kulli mafdaga issi kiryaateh ammuntaa kee kulli kiraateh ammuntih gubat sidiica ammunta le kiraate le. Ta kiraateh xayyowte ammuntitte barteeniit Qafár Afat akah yaaban innaay, akah ankacsan innaay, akah yakriyen innaa kee akah yaktuben innah qembô sido keenih takke. Baarteeniit kulli mafdagak geyaanah yanin ixxiga wanna hinnâ may cirfat ahak irol edde yabnem keeni. Barteeniit xalti balkih ta cirfatittel essero taallen kaa tekkek, sinni xaylo wanna hinnay, ken barseeniit esserra hayteenih geytaanam xiqtaanah. Ossotinah kaadu sinni xaylo mannal qokoltaanam xiqtaanah taniinim barseeniitilluk agaarada.

QANGÓR KUSAQ

Barteenit qusba qangooruuy, qangooruk baxaabaxsa le xisooy, baxaabaxsa le xoqaysooy, qangor yaybulleeh yan milaagi weeloola bartelon.

Tonnah ossotinah kaadu, barteenit takriyeeh, ankacissah tan kiraateh addak keenit matarah yan qusba qangor baritaanam xiqan. Ceelalloh: -

- Qangarak kiraateey, maqnaa kee baxaabaxsa le xoqayso edde bartelon
- Inki qaynatih maqna leh yan gersi qangor kaadu edde bartelon
- Footimah addaa kee footimak irol (Ceelalloh: - buxa wanna hinnay, dariifah ayyuntalih abaanah yab kee kutbel inkih qangoorut xoqaysimelon.

KAWSEENIH CEDAANAM

Barteenit takriyeh tan kutbe mannal hangi akah acuyya hayteh yakriyeenim kee mannî nal ken cultam bartelon. Tahak ossotinah kaadu, yikriyeenih yanin kutbel rakitak massowteh tan yaabaanam kee yaktubeenimih abtootat gaba assagallelon. Ta abtoota ciggiltah tanim addat lem xiqqimtah.

- Kiraate elle xissimteh tan ammuntal agaaradaanam,
- Kiraatek naharat fayramisaanam,
- Faxxiima qangor edde bartaanam kee keenil agaaradaanam
- Kiraate maakamaey, kiraatê gexsit kee kiraatek barteenimih esseroora esseraanam kee gacsaanama,
- Kiraate wagsissaamal footimah addal gersi barteeniitillih agaaradaanama,
- Kiraate wagittaamal sinni mabla akah yaceen innah ken absiisaanama,

- Kiraateh xayyoowe ammunta wagsissah tan caagiidal footimah addal abaanam xiqaanah yanin aydaaditteey, gabbaaqitteey, ransâ kutbeeba keenih acayuk akah aban innah keenik abaanama.

SISSIK KIRAATE

Barteenit kutbe ken caddol elle takkeh tan sissikaay, massat axcih argiggiqe kal yakriyeenim kinnim baxxaqqa luk elle tantaabbê nal anay fayya heenih akriyelon.

QANGOORUUY, ANKACSUU KEE YABTI CIRFATA

Barteenit yakriyeenim kee Ankacisan kutbel hangi haanam kak bartelon. Ossotinah kaadu Ankacisaanam takku yakriyeenim kawsa rakiibo abak gabat agle edde haysitelon. Taamitaanah yaniinim ciggiltam addat lem xiqqimtah.

- Ankaci kiraateh ammuntal agaaraanama,
- Ankacisaanamak naharat fayramisaanam
- Maftacah yan qangor bartaanam kee keenil agaaranama
- Aakam ankacsaay, Ankaci gexsit kee ankacsak bartaanamih esseroora esseraanam kee gacsaanam,
- Gersi barteenitillih ankacisak kawsal footimah addal agaaranama,
- Ankaciseenih yanin kawsal agaaraanamaay, numtin amô mabla xayyoosaanama.
- Ankacsuh xayyoowe ammunta wagsissah tan caagiidal footimah addal abaanam xiqaanah yanin aydaaditteey, gabbaaqitteey, ransâ kutbeeba keenih acayuk akah aban innah keenik abaanama.

YABTI-RAKIIBO

Barteenit afak yemeexege xisneh exxaaxi, ceelalloh:- Tiinooy, maggaay, migooqaay, yan warguuy, ciggiileey, abnaay, maxcâ maafô baarisiyyaa kee xoqaysimiyya bartelon.

INIKHAYTÔ MAFDAGA

1. TAAMAH ABNISSOO KEE XALU

Mafdagah hadafitte

Bartenit ta mafdaga barteeniik lakal yaalloonuwaan xiqto:

- Afti barittoh addal taamâ gabbatuu kee taamâ xali maca kinnim ankacselon
- Fakut tan kutbeyta ankacisak foxo lekke akak kibanam abelon
- Ankacsiyyaa kee ankacsiyyi ellebarittota abaanama
- Taamah abnisso kee xalu wagsiisak buttah gacak Walal gexselon
- Addatiinok yaabanama.
- qunxa qunxa hortah gacak aban hokkatittet yaabanam kee gabat-agle haysitaanam.
- Yakriyeenih ascossitte baxsanam
- Hadal kutbe abanama
- Sahdâ giddanimil yaktubeenimi
- Xayyowte kutbe yaktubeenim kee dudusaanam.
- Qangor fidgal maca tanim axmiqelon.
- Mango kutbeeba abaanam
- Maysarraqah qangor addâfakoot akah abak maqnisaanama
- Mango elaatota manmol tangalem yaybullenim

Addâ fakootu:-

Taamah abnisso akak iyyanam taama elle abanah, abbinoyan gurra kinnim kee mango abtootay, abbak baxal naggarsimtay, naggarinna deqsita mihrattat feera maqanet fanni gurral mango uwwa bicisak sugen ta uwwi kaadu sugeet mettebannih uwwa deqsittah, abtoh tenek kaadu sugeet raata innam xiqnah. Taamah abnisso akak iyyanam kaadu taama elle takkeh tan maknay kee gulgulussol qekitak meqe xalu akak geyoonuh takkem kinni. Taama abak ayyunti addal isinni mano milaaganah, taama qaada sinnik abanam inki daddal faxa numuk doorit sinni makko. Tonnaleemik amakaquk qusbam hadalak, misinkacaa kee dagar inkih akah cawlisak ayyunti addal xale taama gaadi yakkem faxximta taamâ qaada.

1.1. ANKACSI KIRAATE

QUNXAANEYTA A KEE TAAMA

1.1.1. ANKACSI MAAKAMA

- a. Taamaa kee xaluk angaaraw macaay?
- b. Qunxaaneytaa kee taamah angaaraw maca siinit celtaah?
- c. Qunxaaneyti baaxô dadalah le doori macaay?
- d. Xalu le taama taamitaanam, le numuh, gersi marah, tonnah baaxô dadalah le doori maca siinit celtaah?

1.1.2. ANKACSI GEXSIT

“Qunxaaneytaa kee taama” iyya amuntal xayyoowe kawsitte, barseeni, barteenitih yakriyeh yan waqdi, lafa, lafa le ximmo, akah yaktuben innaa kee

kawsittek amakkaquk foxooxa akah kiban innah abam faxximta. Barteeniit kaadu barseeni keenik elle iyyah yan gurrall hangii akah acuyya heenih ankacisaanam kee fakut tan arooca kibaanam faxximta.

Ciggiltah tan esseroorak Ankacisseenih tanin kawsittek ugutak fakut tan arooca qarwali addat yan qangor edde kibak gacisa

Misinkacâ qayxiixinna	Uguugus	Qunxaaneyta	Baadal
Rufto le mano	Manô milaaguh	Fayxi	

1. Faxe _____ inki baaxok kaxxa gaddi _____
2. Faxeemik daga _____ yallemih fayxi lem qunxaaneyta
3. Yimixxige mari qidaddok is xiqam mango marah _____ xiqtam mali.
4. Kullimik lafitak _____ nagrisan urri faxe wak yassasaqqeenim maxiqan.
5. Taama hadlaanamih saami leh yan qunxaaneyti exxaaxik taama _____ kee _____ ken barisnam faxximta.

1.1.3. INIKHAYTOH EXXA: ANKACSAK CEDEENIM

Ciggiltah tan esseroora Ankacisseenih tanin kawsak ugutak numma axcek, Diraaba axce akkuk, afak gacisa.

1. Qunxaaneyti dibuk mangom yascubem xiqa cayla
2. Baaxo dadaltam xiqtam, kulli buxah marih qedaddo fayya itta waqdi.
3. Qunxaaneyti baaxoh xiqam mali.
4. Kullimik lafitam misinkacâ qayxiixanna.
5. Qunxaaneyti faxe waqdi, meqe mano yaalleemih fayxi mali.

1.2. **NAMMAYHAYTOH EXXA: YAABIYYA**

Horta, hortah gacak kulli hortak nammay, nammay akkuk tahak gubal yan mablâ garayih qaynatih mablâ-garay bicisak barteenit focal kulli hortak awlayitite ayyaaquk yaabaanama.

TAAMÂ MABLÂ- GARAYA

Miic: 1 Taamâ mablâ-garaya

<ul style="list-style-type: none"> • Qali: Maacisse? • Qali : hayyeh acmaadow tah mannay, macaalay • Qali : hayyeh munkaq muquk taama mabla garayah nee fan temeteh • Qali : hayyeh acmadow inki inki esseroora koo esseruh gulgul tani • Qali: taama akak iyyaanam ku mablal baxxaqisam maay xiqtaah? • Qali: kaxxam meqe gacsak taamah abbinoysiyya akak innam macay? • Qali: meqehik acmadaow taamah cultuh mannah yan qaaqa kok qambalsimtam kot celtaah? • Qali: hay taamah addal gexe kalit kot yekkek mannal akak assaqettoh? • Qali : kaxxam meqe gacsay 	<p>↔</p> <p>↔</p> <p>↔</p> <p>↔</p> <p>↔</p> <p>↔</p> <p>↔</p> <p>↔</p> <p>↔</p> <p>↔</p>	<p>Casan: Meqe maaca.</p> <p>Casan: alcamdulillah</p> <p>Casan: gadda gey</p> <p>Casan: yeey</p> <p>Casan: taama akak iyyanam anu elle akkale innal inki num isil tanimiy, kak qambalsimtam abbinoysooah xalu fan baahanamih gexsiti.</p> <p>Casan: taamah abbinoysiyya akak iyyanam taamitanah mexxat le abnissol taama xalu bahsiisonuh aban macala.</p> <p>Casan: meqehiiy fiiruk taama yassakaxxenimiy, amantiinoy, saaqatal geytamanamay, taama kacanuy, fayxi kee ayfafal yaaminemi.</p> <p>Casan: taamat gexe kalit yok takke caalota tenek taama yollih gexsa horta lih gacak walal afdige liyo.</p> <p>Casan: gadda mali makkin.</p>
--	---	--

1.2.1. YAABAK CEDEENIM

1. Dagal siinih xayyooweh sugeh yan namma numih walalak maca ceddeenih?
2. Walal addat siinit yuqussube qangor may yan?
3. Tawalal siinih elle xayyoowe gurraak maca tekkeleenih?
4. Ta nammayak temeetem iyyaay, elle yemeetem iyya kinnim may ceddeeniih? Mannalaay?
5. Tawalalal, yaabak culmak mawqa dacriseenim siinit celtaah? Mannalaay?

1.3. KIRAATE

1.3.1. KIRAATE MAAKAMA

1. Taamitekal dadalaanam xiqaanam siinit may celtaah?
2. Taamat gexe kalit takku xiqtam maca siinit celtaah?
3. Meqe caddo maadnuh abnam faxximtam maca siinit celtaah?
4. Taamitekal dadle mara may taaxigen sin dariifal
5. Taama uma taamaa kee meqe taama lem siinit celta?
6. Sin dariifal taamite waan taamay, waaso le may taaxigen?

1.3.2. KAWSI GEXSITI

“**Taamitekal hambareeranama**” iyya ammuntal xayyoowe kiraate barteenitik anay addah hayya hayteenih kulli num siinnik yakriyeemi.

TAAMITEKAL HAMBAREERANAMA

Miicik 2: Tamitekal hambareeranama

Dumah yen daban dannaba deqsita buqre abeeni yen. Usug ummaan is buqre yabqureenimil cawlekal taamitak yen. Ayrok, ayrok teena, Bunkatoo kee Ceerisa deqsitta garoqti allak buqre yabqure dannabat inti keenik radde. Usug buqre elle aba aracal kaal malseeniih, Bunkato qalek derret yan dabbat gacca iyyeh, Deero qideeh, “qiiy, qiiy” iyyeh yoo cata! yoo cata! axcuk deeriseh yan waqdi, Dannaba isi taamal nacurta le taama abeynak teneemih sabbatah, abak suge taama soolissa heeh, akket tekkem macaay axcuk kaa catâ gidih wonnah yerde waqdi, Ceerisa kaadu ciggilli heeh buqre edde abak suge agurwak tiyak teena kaak garaqqa heeh, Dannaba Bunkato fanah elle gufekkel “akki yaalo macaay, maca kot tekkeeh?” kaak iyye. Bunkato inki agurut buqre yabqure num uble kaak iyye.

Dannaba buqre fanah wagga hee waqdi, kay awurwak inki lac anawaamat rade. Tokkel gawra fanah yerdeh yuduure waqdi, Bunkato raaqe agur kaak garqe. Tokkel dannaba kaxxam cakkumteeh, takkay immay, kaxxam akah

madanano. Duyye beytem ken kennim yismiteeh, tibba iyyeh, elle sugga iyyeh, gersi saaku magaalal qadaagâ booxal yongooroweenih, taama fanxa kaak iyyen. Tokkel Dannaba kaxxa gaddalik teneeh, ken yexeegeh, oson kaa maxaggoonuuy, “taamat anu sin heeyyo” keenik iyye. Akah iyyennaah, buxah ken beyya heeh, kaxxa kalqat ken culussu heeh, taamat ken hayya hee. Tamakkel taamitaay, tama qarik addat yan golik addat lakqô kazna tanîmay, dacrisa keenik iyye.

Tokkel xiineeniih, maaciseeniih, taama elle abaanamal, garqah hambarer le Bunkato lakqo edde tan arac tan xayyowwa iyyeh, too golit gaba rubba hee wak golit sugte lakqo amol afol (Maashiin) sugeemih sabbatah gaba mogoyul kaak yirgiqeeh, tamah ableweeh yan Ceeris akke yoo cabtaa iyyeeh, nama gaba inkih edde culseeh, nama gaba inkih kaak tiggiriqqe. Tamakkel keenit tekkem oson дума aben uma taama keenil tuduurem yeexeegeh yan kataysis ken gufte kasaara luk sinni buxah yuduuren.

1 ^{HAYTOH} Elle baritto

1.3.3. SIDOCHAYTOH EXXA: KAWSEENIH CEDAANAM

Ciggiltah tan esseroora kiraatek ugutak afah gacisa.

- A. “Taamitekal hambareeraname” yaanam macaay? Ceelalloola ugusak elle agaaraday, gacisa.
- B. “Cawlekal taamitak yen” iyyaanam maca siinit celtaah?
- C. Dannaba abak suge taama soolissa heeh akah gexem macaay?
- D. Dannaba agurwa kaak beyte garaaqa gee waqdi, tibba keenik akah iyyem maca siinit celtaah?
- E. Dannaba taamat ken elle hee aracal lakqô kazna kah heeh cabem macaay?
- F. Ceeris kee Bunkatok nanu maca baritnam xiqnaah?
- G. Dagal neh xayyooweh yan kiraatek maca baritnam xiqnaah?

1.4. **FEREY HAYTOH EXXA** : AKTUBIYYA

1.4.1. TAAMAH AYYUFTITTE

Taamah ayyuftitte akak iyyaanam taama wagsiisak yaktuben ayyufta. Ta ayyuftitte lafaluk namma exxah kurrumta. Tohuuy, biiroh caddol yaktubeenih yanin ayyufta (Madab ayyuftaa) kee numtin amô taamah ayyufta (madab sinni ayyufta) yakken. Biirok yaktubeenih yanin ayyuftitte yaktubeenih yanin waqdi, numtin-amoh ayyuftak baxsa edde leemih biirok elle tewqeh tan ixxima edde haak tawqeeh, tonnah numtin-amoh naktubeh nan ayyufta tekkek ixxima mali. Nammayak inkih elle yaktuben innih afkan ahak gubal kattaata.

1. **Madab** ayyufta iyyaanam doolat taama abeeni gersi doolat biiroh ruuba farmoy mahtamaay, ixxima kee feera wara inkih le ayyufta madab ayyufta deqsitta.

2. **Madab sinni** ayyufta yaanam: kataysa kataysah ruuba Muhriiy, ixxima kee feerâ wara sinnim madab sinni ayyufta deqsitta.

BIROH AYYUFTA	
Dagah amoh muhri	Ixxima: _____
_____h	Ayro: _____
(Magaala)_____	
Caagid: _____	

	Salaamatta luk
	Sumaqa _____
	Migaq kaxxabba fan
	(Qaaqa)
	
• Korraq:	

1.4.2. NUMTIN AMÔ TAAMAH AYYUFTA

Numtin amoh taamah ayyufta akak iyyanam inki num taamâ gorantoh yaktube kutbeytay isih leh yan fayxi kee xiqto elle baxxaqisa kinni. Ta ayyufti mangoh yan oytitteey amlime samlissuh dudda le ascossa kee baxxaqsa addat le yan. Taama baxxaqsih ayyufti inki num mannah tan barittoh caddoy, baritto qaynatay, caalatay, abak raag kee fayxi inki addat le ayyufta.

ASSABALTA

Ayro: _____

Ay/Bar/Ayd/Kol/Qaf/A/ exxa

Aysaqiita

Anu haakito qali deqsita. Barittoh caddo yok nammay haytoh degriiy, Qafar af kee feerayso wag exxak 2010 ityoppiyah liggidih lowok dooqaysime. Anu a ayyufta akah aktubem aysaqiitak barseenit aydakanih kollejjik Qafar afih exxa ayro 2/12/2013 teyyeqe taamah maysaxxaga yoo arcibissa radmooma lem ixmiqek geera. Anu sidooqa sanatih abak raag kee mangoh tan meqem abittoh egalalih sumaqtitte liyo. Tonnaah kaadu faxe daarifal faxe caalatih gubat taamitamih xiq kee xiqto liyoh, sin taama geek kaadu yol taceen qaaqak awqeyyomul kilbal innil luk xayi uddurih addat xaagu siinik qambaala.

Sin wakliitay, Haakito Qali

FARMOH AYYUFTA

Farmoh ayyufti akak iyyanam farmo edde tatusoonuh yaktuben farmoh ayyufta. Ta ayyufti madab-sinnih yan gital axcih, namma mari sittah yaktubeh yan edde yanin caalaataay, faxaanam kee ken caalat elle esseran sinam fanat yakku xiqah yan kattih tan farmô tabaatabsa. Farmoh ayyufti mango exxaaxil kurruma, tohuuy farmoh ammuntaay, farmo ruube aracay, farmo hirgeh aracay, farmô dagaraay, illacabol axmaamiyya.

FARMOH AYYUFTA

Goble Allaasa

Samara 33B

Samara Logya magaala

Moomina Qali

45 boloh amo

Logyi magaala.

Massakaxxale Goble:

Fiirik yalli salamatta yok kootafay axcuk, mannah tanih macalay axce. Nammayak ta ayyufta akah aktubem munkaq meqe rihim geyteh ruffe inteh ruffa innem, qarusow qari koh barkattoway, galale qari yakkay, labha le qari yakkay, qasaala meqe qasaalay kakanuuy xuwaw kee racmattaay, barkatak temmegg yalli koh abaamih qaago koh liyo. Geerak massakaxxale seecoy ku rimih yoh abteh sugtek fanak kaxxam gibdi caagidiiy akak korsite waa yoogemih taagah temqoh seecol geytime weemih korsit sinni qaafuta koo essera.

Toh kaaduy taamâ saqalah yok yan num missoyna nek yoofeh yan taqabih calli fidga yakke abak-raag tabatabsa abnuh doorit sinni dirki yol qidak gabbi Afrika fan yoorubeenimih sabbata. Tonnaleemik amakkaquk rihimit kok matram maxiqiyyomih taagah massakaxxay caddile haykanisso koo yok koo taafay axce.

Faxennal yalli qusba rihim meqe rihimiy qasal maaqane le koh yakkem kee saafar meqe kakanuk yemegge safar koh abay axce.

Ku wadaytooy, Moomina Qali.

1.5. KONOHAYTOH EXXA: YABTI-RAKIIBO

Yabti rakiibo akak iyyanam yaabak exxexiiy yab qimbok xongolo afak elle tawqennak qangor xisneh fanat yan gexsit kinni. Ta kitaabak ta qasril nablu waynam wadirit kafa. Qimbol wadirit kafa maca kinnimih maqna waginnah

nan waqdi: wadirit kafa akak iyyanam qangarak baxux maqnaq wadirit ossa digloyta.

1.5.1. WADIRIT KAFA

Ceelalloh yab iyyanam qangarak baxux maqna kinni wak qangarak ossotinah itte inta exxa edde ossa wak yaabitte kaadu digloyta deqsitta. Ta qangarak wadirit kafe kee foocat kafe takke exxa qangrâ digloyta deqsitta. Ta digloytah qangarat ossa exxa maqna taaceem kee acee waytamah tan.

Wadit kafa qangarak baxux maqnat ossa digloyta kinni wak baxa baxsale sababitteh ossa. Toh kaadu qangarak abni warguuy, gurraay, caalatitte kee mannal tekkeh ma wak tekkem edde baxxaqisnuh mangom edde nantifiqe.

Wadirit kafa namma aracal kurrumta tohuu gurrayse kee yaymaggi.

1.5.2. WADIRIT KAFA ABNI WARGU YASCESSUH

Buxux maqna	Digloyta/ kafa
Gex	gex <u>eh</u>
Gex	Gex <u>ah</u>
Am	Ama <u>atele</u>
Yab	Yab <u>teh</u>

1.5.3. Wadirit kafa abni gurralluk

Kib	kibi <u>yya</u>
Kina	kinsi <u>yya</u>
Kat	kati <u>yya</u>
Ced	cedi <u>yya</u>
Cab	cabi <u>yya</u>

1.5.4. QANGÓR KURAABIYYO

SEECEENA	ABNA	WEELO	YASCASSITTE
Taama	Cugaysiyya	Feerâ raata	Taamah araca
Murti	Kusaaqa	Sittin kataya	Miizaaniyyat sanata
Mellebi	Askotta	Maknaya	Taamah uwwaytu
Culenta	Ossoobba	Makcâ gur	Uddur fanah
Ekraaro	Xalootu	Hortâ taama	Maytanî taama abeyna
Riigi	Qiso	Tamlol	Booltal
Sanaaqata	Kukta	Lowsiisik	

BUXÂ TAAMA

Ahaak gubal yan qangor kee kalah qusba qangor edde osisak qangarak hunun maqna daffeesak baxxaqisa.

a. Raatisso	e. Abuudu	i. Lowsiisi
b. Gandaado	f. Qasbi	j. Kuruyya
c. Xooquh xiina	g. Boolta	k. Maknaya
d. Cawal kalti	h. Abnisso	l. Mexxata

Ciggiila qarwalih addat yan qangor akah faxxima aracat haak maxcâ maafok faxo lekke kiba

Taamâ golil	Cugaysô saqala	Makcâggur
Taamâ sartan	Bisu	Melleb

1. Anu taama geyuh _____ feeraytoysam faxximta.
2. Taama mexxat le taama takkuh _____ yanim faxximta.
3. Yemmexe uwwi yemmegemih taagah _____ daffeysaanam tayse.
4. Anu xalul taqabi yok akah raaqem _____ uwwaytuk yemegge.
5. Inkih tan taama abeenitih _____ massosnam taamah addat keenit bodda qawwalayla daggossa.

6. Nanu masnaqal linoh nan uwwaytuk _____ milaagnam ni uwwaytuh mexxat ossinamal kaxxa doori allele.

MAFDAGAH AMÔ GACSA

Tahak dagal taamah abnissoo kee xalu itta mafdagah gubal siinih xayyowteh sugteh tan, baxaabaxsa le kiraatey, axcih ankacsi kiraatey, qunxaaneytaa kee taamá iyya ammunti bartenit ta ankacsi kiraatek sidiica gurral axcih ankacsak aakamaay, ankacsi gexsit kee ankacsak cedeenim elle bartan exxak sugte. Kawsah kaadu, tonnaah taamitekal hambareeraanama iyya ammunti kaadu bartenit ta kiraatek kawisak sidiica gurral axcih kiraatek aakamaay, kiraatek gexsit kee kiraatek cedeenim elle bartan exxak sugte. Tonnaah kalah kaadu namma numih fanat gexsitah yan taamâ mablâ-garayih gurral xayyooweh yan bartenit yaabiyyi cirfat isik elle dadlisaah, kiraatek tewqeh tan baxaabaxsa le gurral massowteh tan esseroora elle bartaanaah, elle agaarak kak bartenimit elle yaabaanaah, baxaabaxsa le ayyuftitte elle yaktuben gurraa kee ceelaloolat axawah haak elle nableh sugne.

Tonnaah ellacabol baxaabaxsa le luddittel qangor kuraabiyyo abaanam kee yabti-rakiiboh addal kaadu wadirit kafa baxaabaxsa le gurral elle nubleh sugne mafdagah sugte.

NAMMAYHAYTÔ MAFDAGA

2. 21 HAYTÔ ADABANIH CERFATITTE

Mafdagah hadafitte

Barteenit ta mafdaga barteeniik lakal yaalloonuwaan xiqto

- Numtin amoh abak raag baxxaqisaanam xiqelon.
- Meqe angaaraw cirfatal yaabanam xiqelon
- Yikriyen kutbeyta uxuxxossaanam kee dadlisaanam xiqelon.
- Kutbeyta yaktubeenim kee kusaaqisaanam xiqelon.
- Baxaabaxsa le kutbeytâ weelo makeelisaanam kee yaktubeenim xiqelon
- Qangarah exxaaxii baxsaanam xiqelon.

Baxxaqsu:-

Labatanna kee inik hayto adbaanih cerfatitte akak iyyanam sahda 21 hayto daabanal barittam faxximta cerfatitteey, ta dabaanal sahdayti yaaxaguh manot axawah kak tan cerfatitte. Ta adbaanal ta cerfatitteeh ixxiga yallenim doorit sinni dirki innam xiqnah. 21 haytoh adbaanih cerfat baad caddol akak geytimah yan daddal kee milaagih addat isinni maglab haysitoonuy, baad qidaddot gabat agle yalloonuh faxximtama cerfat kee ixxiga. Ta cerfat kee ixxiga addat mango gaddalitte cerfatitte adatle

2.1. ANKACSI KIRAATE

ANGAARAWA

*Foocaa kee
focah aban
angaarawa*

*Telfoonut aban
angaarawa*

Miic: 3. Angaaraw qaynoota

2.1.1. ANKACSI MAAKAMA

Ciggiltah tan esseroora sinnih elle taaxigen innal baxxaqisak gacisa.

- A. Angaaraw kak yaanam maca yaanamaay?
- B. Angaaraw sehdah madoori lem siinit celtaah?
- C. Miic wagitak kiraate maca wagsissam kee macat yabtam baxxaqisa.
- D. Maakina qaynatih anagaaraw yanim siinit celtaah?
- E. Sehdâ fanat meqe angaaraw yanu elle xiqam mannaay?

2.1.2. ANKACSI GEXSIT

“**Angaarawa**” iyya ammuntal xayyowte kiraate barseeni baxaabaxsa le teknoolojih mansoofal qulak ken ankacsiisama. Barteeniit, ta ankacsak lafa, lafa le, qangor abbaaxuk, sinni xaftaaral hayya heenih elle agaaradaanama.

2.1.3. **INEKHAYTOH EXXA**: ANKACSAK CEDEENIM

Ciggiltah tan esseroorak Ankacisseenih tanin kiraatek ugutak afak gacisa

- 1. Angaarawak tuxxiq maca siinit celtaah?
- 2. Angaaraw maakina gurral yakkee?
- 3. Angaaraw manô milaaguh kaxxa doori le iyyan waqdi, maca yaanamaay?
- 4. Baadal angaaraw dadalak elle yemeetem mannaay?
- 5. Angaaraw mango calwayitteh figda elle baaham xiqam mannaay?
- 6. Ta angaarawa iyya kiraatek maca kak ceddeenii?

2.2. NAMMEY HAYTOH EXXA YAABIYYA

Ayyuntiinoh angaaraw kee afiitah angaaraw wagsissaamal yaabaanama.

KAAGOSSEH IXXIGA

QUSBA QASRIH IXXIGA

MABLA BEYA GACSA

MIRATAH IXXIGA

HADALLIYA

MIRAACINU

ANGAARAWA

QOKOLLU

MANNOH CIRFATA

BARBAROONNIN DIBIYAH

UGUSUSU

XALOTU

2.3. KIRAATÊ MAAKAMA:

- Qusba qasrih mettibannu iyyan waqdi maca yaanamaay?
- Qusbaqasrih mettibannu kak yaanam matumaay?
- Qusba qasrih mettibannittek tuxxiq kee tû kaloot maca siinit celtaah?
- Isin qusba qasrih mettibaannittek matumat xoqaysimtaanaa? Macahaay?

2.3.1. KIRAATÊ GEXSIT

“Qusba qasrih mettibannu” iyya ammuntaal xayyoowe kiraate barseeni Anay ayyaaqe kalah qagaaqagitak isih dibuk yakriyeenimi. Barteeni, Hortah yakriyeenimiyi, qangor maqnaa kee maxcâ maafol Hortâ walalak yakriyeenimi.

2.3.1.1. QUSBA QASRIH METTEEBANNU

Miic: 4. Qusba Qasrih Metteebannu

Baad dadalaak away edde yan caddo akah gufem metteebannuu dadlisak yemeetemi. Away kullî kel edde nafoofe raadiyooy, Telviziiniy, makinaay, tayyaraay, baxaabaxsa le elektrik duyyeeyaay, maaqoo kee maqabah edde xoqaysimna duyyeeya inkih qusba qasrih metteebannih xalu.

Qusba qasrih metteebannih dadalak giffi axcuk tambulleem, kompewter kee tet dagarat loowoh tan aaloota. Kompewter, дума sehdayti misinkaca edde taqabba inteh baahak ten cisab kee massow, inkih inki dagiigat kibewaa waktih addat bicissa hayteh xayyossa aalata. Toh dubuk hinnay, sidiicaah/affara qari kibak ten taama maxxat le gurral inki qarih addal mango qaynatih ayfaafay, inki adda geyak geytiman. Qusba qasrih metteebannitte kaxxam mangom takkay immay, kompiter dagal akah innê nah taama elle takke faayilitte, kaxxam mango.

Kompiter harxi weer kee softi weerik xissiiima. Harxi weer kak yaanam, gaba xagtu duudda tet kee tet loowoh tan aaloota. Softweer kak yaanam gabâ xago sinni kompewter elle taamitta barnaamijitte. Kopewter rakiiboh akak yan xaagi tabaatabsih Teknoolojih aaloota inkih qusba qasriih mettebaannittet raqta.

Toh tonnal anuk baadak baxabaxsale exxaxil qusbam hadlak dariifa milaaganamay ayyunti mano milagtaah, qidoddok culentitte geysissa taama hadlaanah qusbaamih hadliyyaa kee angaarawitte baarisanamal baad dadalittek rakiiboh tanimih hangi acayuk taamitanam faxximta. Kalah kaadu teknologit elle xoqaysiman innaay, teknolojih afitte, angaaraw afoofaa kee aykabay migditte diggoysaanam faxximta. Tah kaadu baad qusba dadalih addat edde yan uddurut bartaanam faxximtaah ayfafayitte ayyuunti addal edde baarisan caylitte caylak teeni qasril digital hora yakkeenim faxximtam kinni.

Tah dubih hinnay mangoh tan feerayso- wagitteeta ixxiga raceena takkem xiqta yakriyeenih yaktubeenim qusba qasril ayyunta kee ayyunti xayloh faxxima cerfata. Tonnah kaadu qusba taama gexsittite kee mettebanni taamomi bartaanah, baarisanam faxximta. Tah kaadu sahdayi taamitak isi mano edde milaagah yan taamâ gexsittite hadlaah abbinoyaanamat taama saami ginaanamih tuxxiq leemih sabbatah qusba hora hangi akah acayuk taamittam faxximtaama.

2.3.1.2. **SIDOCHAYTOH EXXA: KIRAATEK CEDEENIM**

1. Qusba qasrih mettebannitte baadah dadal elle takkem mannaay?
2. Qusba qasrih mettebannittek giffi itteh tambulleem matiyaay? Macahaay?
3. Qusba qasrih mettebannitte qusbaamah sehdayi baxah bathe tuxxiq macaay?
4. Kompiterik namma exxah kurrumta kak iyyam macaay?
5. Sidiicaah, affara qari kibak ten duyeye inki qarih gacsaanam sinaamak taamâ saami daggoysaanamat nek macultaa? Mannalaay?

2.4. FERESHAYTOH EXXA: AKTUBIYYA

Iskiripti yaktubeenim kee yuktubeenim kusaqaasaanama.

Qaalamal qemboh addah baadal taybullii (Tele vision) Filo Tayler Faransi Worzi deqsitah yan 21 karmat yan num bicsam xiqe. Tanum bicseh yan baadal taybuulli awayih uddur nableh nan baxaabaxsa le gurral bicseenih nablek inkih yookome numu. Tahak duma dumî kameerat xoqaysimak qubul, qubul le miicittet xoqaysimak tangagayye miicitte axcih vixyoh caddol bicsam qembise.

Awrobbah Liggidih Loowok 1831 kee 1926 fanat baxaabaxsa le qusbam hadlah yan marak aben taama keenik elle qalalisaanaah, keenik elle kusaqaasan udduruk sugteeh, ta filo taylor sugga itteh tan baadal taybulliitte A.L.L 1934 inkih qusba gurral elektrooniksi siiratal korise.

Elle baritto:

Tahak dagal siinih xayyooweh yan iskiripti ceelah yan iskiripti 21 haytoh adbanah cerfatitte wagsissah tan baxaabaxsa le cerfatitte barteeni hortah gacak yaktubeenimi

QANGÓR MAQNISO

Ciggilta masayyah addal gubat fiira le qangor maqnisak elle agaarada.

Barseeni 21 adbaanal barteeni mango cogdaadit antifiqum barsaanam ganun gitak fiirimteh tan maxca. Baritto buxaaxi kee missoynanih addal mangih bartenit baritta barittok mexxat le ixxiga geytuh **cugaysoh ascossay, technologiyy, taamah hadal** kee abini gabbatittel rakuh tan baritto akaha aban innah barseeni ken miraacisam faxximta.

2.5. KONOYHAYTOH EXXA: YABTI-RAKIIBO

MAXCÂ MAAFOH ADDAK ABÓ BAXSAANAMIH GEXSITI.

Maxcâ mafo sidooqa exxal xissimta

Tohuuy:-

- Abooy,
- abinaa kee
- Maafenal kurrumana

Sahlin abó kee sahlín maafeena

Ceelalloh:-

Qali	gexeh
Sahlin Abo	sahlin maafeena

Dagal tan ceelallok ugut abak, ciggilta maxcâ mafoofa gacisa.

- Macammad yemeete.
- Haakito wallite.
- Acmaad yooqobe.

Migaq ciggile kee maafeyna

Ceelallo: Usug yemeete.

Migaq ciggile	Maafeyna
Usug	Yemeete

Dagal tan migaq ciggiilee kee maafeynah ceelallok ugut abak ciggiltah tan qarwali addat tan maxcâ mafoofa rikeh kurak gacisa

Migaq ciggile kee maafeyna

	Migaq ciggiile	Maafeyna
Oson yokmen		
Is xalteh		
Kaah bee		

Anu gexe		
Ken been		

Maxcâ maafok abóh caalat baxsaanama.

Abó akak iyyanam maxcâmaafoh addat abina abah yan numu.

Ceelalloh:-

Faatuma agiroh tan barteena.

Abó

Ahak gubal tan maxcâ maafookak abó kak baxisak uktuba

- a. Is kaxxam qaxmeqe kutbe le.
- b. Oson walalan wak baadi xawlon.
- c. Ni manoh meqe ayfaf lem technologit yantifiqeenimi.
- d. Kaa kee yoo sittaluk walalak sittal lino mabla milaagneh

MAFDAGAH AMÔ GACSA

Tahak dagal 21 toh adbanih cirfatitte itta mafdagah gubal siinih xayyowteh sugteh tan, baxaabaxsa le kiraatey, axcih ankacsi kiraatey, angaarawa, iyya ammunti barteenit ta ankacsi kiraatek sidiica gurral axcih ankacsak aakamaay, ankacsi gexsit kee ankacsak cedeenim elle bartan exxak sugte. Kawsah kaadu tonnaah qusba qasirih metteebannu iyya ammunti kaadu barteenit ta kiraatek kawisak sidiica gurral axcih kiraatek aakamaay, kiraatek gexsit kee kiraatek cedeenim elle bartaanaah, elle bartan exxak sugte. Tonnaah kalah kaadu ayyuntiinô fantaaxawaay, 21 haytoh adbanih cirfatitte wagsissa ammuntittee kee afiitah angaarawal barteenit yaabiyi cirfat isik elle dadlisaah, kiraatek tewqeh tan baxaabaxsa le gurral massowteh tan esseroora elle bartaanaah, elle agaaradaanaah,

Tonnaah ellacabol baxaabaxsa le luddittel qangor maqnissoo kee yabti-rakiiboh addal kaadu maxcâ maafoh addak abo baxsaanamih gexsit elle nubleh sugne mafdagak sugte.

SIDOCHAYTÔ MAFDAGA

3. KAARIBI

Mafdagah hadafitte

Barteenit ta mafdaga barteeniik lakal yaalloonuwaan xiqto:

- Kaarib maca kinnim yaaxigeenim xiqelon
- Kaarib taqbi maca kinnim bartelon
- Kaarib qaynoota baxxaqisaanam xiqelon
- Ankactuuy, kiraatee kee yaktubeenim akak bartelon
- Yemeexege ammuntal kutbeyta yaktubeenim xiqelon
- Kiraateh addat yamaate qusba qangor maqnisoonu xiqelon
- Qangooruk irô maqnaa kee addâ maqna yaaxigoonu xiqelon.
- Sahlin Maxcâ mafoofa xisaanam xiqelon.

Addâ fakootu:-

Kaaribi (walfi) akak iyyaanam sahdayi baxih qaafiyatal raat cabtam xiqta tumammiy, sahda elle radoowuh faxootuk ugutak edde asana kinni. Taa ossotinah xagaanah yaaquben tumammi kaadu yaaqubeenimih aniiy yakmeeniih ani takke tumammi kinni. Toh kaadu xeflih sigaaray, gaataay, madaaqaa kee qangaxxi innah tanimi innam xiqnah. Ta walfi sahdah akkuk elle baritik bartan tumammi qasril edde nan uddurih addat kaxxa taqabi ayyunti caalat kee qaafiyatay kalah tanimil mangoh tan taqabittey dalkah tani katassamih sabbatah qunxaaneyti akak yaddarem faxximta. Taa walfil radaanam qunxaaneytak qaafiyataay, qidaddol baxabaxsale taqabitte katassam kinnim axaguk qunxaaneyti dagar diigiyy, kitooba yakriyeenih, baxabaxsale digirritte anfakaakaq keenih akah takkê nah abaanam faxximta.

3.1. ANKACSI KIRAATE

3.1.1. ANKACSI MAAKAMA

- A. Kaarib kak yaanam macaay?
- B. Mango mari kaaribit kak culam mangih maca sinit celtaah?
- C. Sin dariifal mangih sinam taymaggee kaarib qaynat macaay? Macâ sababahaay?
- D. Kaarib sinaamal kataysa taqbik uyxuxxa haysay isih taaxigeenimit yaaba?
- E. Kaaribi iyyan waqdi, maca, maca addat lem siinit celtaah?
- F. Sigaarâ walfi mannal sinam yabbixem siinit celtaah?
- G. Sigaara sehdayti baxih qaafiyatal taqabi katassam siinit may celtaah? Mannalaay?
- H. Sigaara katassu xiqtah tan qaafiyat taqabik isih taaxigeenimit yaaba.
- I. Sin dariifal sigaarak gexxaamah, taqabik yan mara may taaxigen? Teexegeenik maca loonum baxxaqisa?

3.2. SIGAARÂ WALFI

Miic5: Sigaarâ Walfi

3.2.2. ANKACSI GEXSIT

“**Sigaarâ walfi**” iyya ammuntal xayyoowe ankacsi kiraate barseeni, barteenitih yakriyeh yan waqdi, xongolo fayya haak namma adda yakriyeemi. Barteenit kaadu Kawsak naharat inkih hangi akah yaceen innah keenik abaanama.

3.2.3. INIKHAYTOH EXXA: ANKACSAK CEDEENIM

Ciggiltah tan esseroorak ankacisseenih tanin kiraatek ugutak afak gacisa

1. Qunxaaneytak mango gaba sigaara yaquubeenim maca akkaluk yaaquubeenihi?
2. “Keenik naba mari yooqobe sah aylahitan” iyya waqdi, maca yaanamaay?
3. Sigaara yaaquubeenim mabiyak sinaamal katassaah?
4. Amanoh bagul sehdayti baxak kaxxa gaddi macaay?
5. Amôladih ta kiraatek maca cednam xiqnaah?

3.3. NAMMEYHAYTOH EXXA:- YAABIYYA

Ahak gubal tan baxaabaxsa le miicittel agaaradak elle yaaba.

Miic: 6. Miicitte haanam kee wohul yaabanama.

3.4. GAAT KAARIB KEE BUXÂ QAAQA

3.4.1. KIRAATÊ MAAKAMA

- A. Kaaribi iyyan waqdi, maca, maca addat lem siinit celtaah?
- B. Gaat kaarib aki kaaribik baxsa lem siinit maay celtaah?
- C. Gaat kaaribit sehda mannal raddam siinit celtaah? Macahaay?
- D. Gaat kaarib sehda kataysam xiqah taqbi maca siinit celtaah?
- E. Gaat kaarib buxâ qaaqa elle bayisu xiqam maca siinit celtaah?

3.4.2. KIRAATÊ GEXSIT

“Gaat kaarib kee buxâ qaaqa” iyya ammuntal xayyooweh yan kawsi barseeni yakriyeh yan hangi akah acuwwa heenih ankacisaanama.

GAAT KAARIB KEE BUXÂ QAAQA

Miic: 7 Gaat yakme namma Numu.

Geem xagé deqsita inki numuy, gaba kaak xaginnaanim inki ayro aba yen. Usug gaat makum qembise saaku kataysiisiy gaat takmeh gubal/afal/ caxxa, caxxa, kaal acayuk elle radem takkay immay, elle akamuk yemeeteemil dagar kaak yibbixeeh, sinnih lakqoh xaamma heeh yakmem qembise. Ta geem xage, gaat makum edde qembisem, karma kaak labaattannaytot tan saakuk tenem kee buxa magaalak xayikket luk yeneemih sabbatah kulli ayro xuguuguluh kaa akamuk yen. Tamakkel yeneeniik, absuma rihim kaak gufteeh, absumal kaa rihmiseeniih, qasaala le num yekke. Loqo magaalal asak, bar issi absumah buxah orobak yeneeh, absuma lab baxa kaah xaltee, barrah ullaalo kaah kay buxah mari abba heeh, faxximma intam kay buxah mari kibak yeneemih taagah teetik yablem woo gide akkuk mananna.

Ta absuma nammeey haak kaah xaltee, awki ibah gexam qembise saaku isi absuma bet kaak iyyeeniih, kaah yeceeniih buxah orbisite.

Tama aracal barrah awdaafah wadar konoy teetih bahha heeh, kedok gabamgaabossa heeh, kaadu, wadar labaatanna teetih baaheh buxa le num

yekke. Geem xage buxâ qaaqa kaa tibbixem takkay immay, maaca wadar leeh gexaah tama gaatih kaarib kaa yabbixeh yan waqdi magaala gexak magaalal icdirra iyeh yamaatem baah.

Qadaagah ayro amaatinnaan saaku reyta, reyta beyak, abuuduh beyak suga gaatih mekla edde abba haa waqdi, buxah faxximtaamah dukkaanak abuuduh beyak, wadir gersi qadaagal nammay baahak too buxaa kee gaat abud edde kalla haah gaba foyyah raaqaah, buxak qadaagah beenim tohut taadeeh, urruu keebuxah inâ qarrad kalu edde abam gabat maraqaay, urruu kee barra qarradah dagaral saro keenik embexxa itteh calaaget/calooqat/ gexaanah usug kulli gaat yakmem margaqo. Ayrok ayrok teena, buxal safar kateeh, usug bar magaalal elle cerriteeh, urri liggaye kalu cuggaanê buxak calí daro /qaxbaxxa/ keenik baahak yiddirireenih kaah sugen. Geem xage buxah yemeete waqdi, tekkem kay buxah iná kaah warisseeh, tamakkel sitta weenihi, ceerih buxah gexxeeh, ken yaymaqoonuh tet kee kay buxah mara tongooroweh tanim yubleeh, yan caalat keenih warisseeh, too caalat geem xageh dagaral geenimih sabbatah kedoh kaah seecak edde suge qellatak yawquh ka kaa digaaleeniih, Tohuuk wadir geem xage abak suge umam taamay, gaat yakmeenim, mangoomuk snam aylahissam baritak axcih, diiniy, qedaddooy, naddaafattaay, amo beyal buxâ waalaanamih gexso edde tanim cedak too saakuuk wadir gaatak yewqeeh, buxâ qaaqak elle faxximtannal yawqe num yekkeeh, is kee issi buxah mara waalaanam too ayrol gaba kalte.

3.4.3. SIDOCHAYTOH EXXA: KIRAATEK CEDEENIM

1. Geem xage gaat elle qembisem mannaay?
2. Geem xage gaat edde yakmem qembisem karmak magideey?
3. Gaat kaarib qasaala finqisam xiqam siinit may celta? Mannalaay?
4. Geem xageh aydaaduk maca baritnam xiqnaah?
5. Gaat kaarib kee gersi kaarib qaynootak maca lafittam siinit celtaah?

“A” gubal yan qangor kee muduqqaaqi kiraatek ugut abak “B” gubal yan qangor kee muduqqaaqit ramaddoysa.

A

1. Afal
2. Labaatannaytó
3. Xuguugulu
4. Rihmisen
5. Qasaalá
6. Ullaalo
7. Orbisite
8. Awdaafah
9. Icdirra
10. Calaage

B

- A. Midirih
- B. Buxah iná
- C. Digbisen
- D. Furrayniino
- E. Kassowwa
- F. Yembexe sara
- G. Xalte barrah aban miqno
- H. Sittâ lakleh
- I. Buxah beete
- J. Naharal

3.4.5. QANGOR KEE MUDUQQAAQI MAQNISAANAMA

1. Absumá
2. Gufeh
3. Gabam gaabossa
4. Qarrad kalu
5. Gabâ foyya
6. Safara
7. Cerriteh
8. Qellata
9. Sittaweenih
10. Waalanna
11. Walfi
12. Ossotina
13. Astooti
14. Madqak iro
15. Hirgo

3.5. FERAY HAYTOH EXXA: AKTUBIYYA

Baxxaqsiyyi kutbeyta:-

Kutbeyta akak yaanam sahdaytuuy, arac kee duyeeeyat yakrie marah ceelo baxxaqisaanama. Yakriye marat yableenih innah, yaabbeenih innah,

tammoysaanah innah, kaadu suruy saanah innah, xagaanah innah ta weelol sinaamah xayyoyseenik baxxaqsiyya deqsitta.

➤ **Sahdayti ceelo baxxaqisnuh tuxxiq le migaaga.**

Karma: awka, idaltu, furraynu, numu, barra, baxuwwa, idalto,ww.....

FooCi exxa: qarsa,inti,minini,sana,ayti,afa,sokto,deben ww..

Dagar exxa: amo, filla, tobdo, iba, feeraara,gaba ww...

Dagooru: burqi, laysa,

Sara: jacket, suufu, shamiiz, surre, kebel, koofiya, qimaama, samaranda ww...

Bila: filli bila, ferrantó, ayti dahada, baada,

3.6. KONOY HAYTOH EXXA: YABTI-RAKIIBO

YASGALLÍ QANGOORU

Yasgallí Qangooru akak iyyaanam qangor agleh edde xooqaysiman qangoru. Ta qangor mangom qangoorut maxcô maafofa edde xisoonuh edde yantifiqen qangor kinnim kee isih is duudak soole sini qangor yasgallonuuy, duddale maqna tace maxcô mafooy, maxcaa kee muduqqa xisoonuh edde xoqaysiman qangoru. Ta Qangor kaadu namma exxah kurrumah qokol yasgalli kee duddale yasgalli deqsitan.

Ah akkiy...woh akki

Ah hinnaay... woh hinna

Ah dibuk hinnay... kalah kaadu

Ken nammay inkih

Kee

Kalah kaadu

Takkay ikkah

**Ahak dagal qarwali addal siinih xayyooweh yan fantaaxaw qangooruk
amakkaquk maxcâ maafu xisak uktuba.**

- a. _____
- b. _____
- c. _____
- d. _____
- e. _____
- f. _____
- g. _____

MAFDAGAH AMÔGACSA

Tahak dagal kaarib itta mafdagah gubal siinih xayyowteh sugteh tan, baxaabaxsa le kawsitteey, axcih ankacsi kiraatey, sigaarâ walfi iyya ammuntal bartenit ta ankacisi kiraatek sidiica gurral axcih, ankacsak aakamaay, ankacsi gexsit kee ankacsak cedeenim elle bartan exxak sugte. Kawsah kaadu tonnaah gaat kee buxâ qaaqa iyya ammunti bartenit ta kiraate kawisak sidiica gurral axcih kiraatek aakamaay, kiraatek gexsit kee kiraatek cedeenim elle bartan exxak sugte. Tonnaah baxaabaxsa le kaarib (walfi) caagiida tascasseh tan miicittel yaabaanaah elle agaaradaanam kee yaabiyyi cirfat isik elle dadlisaanaah kiraatek tewqeh tan baxaabaxsa le gurral massowteh tan esseroora elle gacsanaah, agaaradan exxak sugte.

Tonnaah ellacabol baxaabaxsa le luddittel qangor maqnissoo kee yabti-rakiiboh addal kaadu yasgalli qangor kee ken ceelalloola elle nubleh sugne mafdagak sugte.

FEREYHAYTÔ MAFDAGA

4. QADRORTÍ CELSIISENTA

Mafdagah hadafitte

Bartenit ta mafdiaga barteniik lakal yaalloonuwaan xiqto

- Qadrorti celsiisenti maca kinnim aaxigelon
- Qadrorti celsiisentih qaynoota bartelon
- Qadrorti celsiisentitte yaktubeenim xiqelon
- Hayyeeyoonaa kee ixig-ixigak baxsa bartelon
- Hayyeeyoonak fakim kee alifu bartaanam xiqelon
- Ixig-ixigak tonnaah fakim kee alifu bartelon
- Baxaabaxsa le qadrorti celsiisentitte gabbaaqaanam xiqelon
- Qadrorti celsiisentih caalootaa kee ken baxsaanam xiqelon
- Kiraateh addal xayyoowa qangooruk iroo kee addâ maqna yaaxigoonu xiqelon.

4.1.1. QADRORTÍ CELSIISENTA

Qadrorti celsiisenta iyyan waqdi, qadarah ane sinnih yan yaabay, celsiisentah yani yaanama. Taham kaadu, baxaabaxsa le abah caalataay, tekkooy, ww tanim addat akak tanih tan iyyenti gurral qadrortah gabbaaqaanaah yaktuben celsiisenta yaanama,

4.2. HAYYEYYOONA

Baxxaqsu :

Hayyeyyona kak yaanamak addâ fakoot abnek raceena asmat akak sinnim takkeh axcuk gabbaaqan yaaba. Hayyoyyooni ceele waytaamal mango gabbaagu aba num yubleh innah edde gacam Luk warsa iyyenta. Ankacsa marah kaxxa furkacat kee wahanah warsan. Tonnaah hayyoyyoonu sugteemiy horaak horal tabak temeeteimmiy gabbaaqan kinnimih tagah aliilisso feerayso- wagak exxak teena kinnih innama xiqnah. Tonnaah kaadu mango migaq akah aban. Tenem tene iyyen, dumah tenem leh iyyen. Ta hayyeyyona kaadu kilbatti dariifal Tenem teyyen, baqadul maaqi maaqu/ maaqu immay maaqi yeneyyen.

Ceelalloh; - **gabbaaqu abe “dumahaa iyyen” axcuk yaaba**

Ankacisa mari kaadu “Hayyeeh” axcuk ankacisa

4.2.1. YANGULAAY, DAMAQTUU KEE WAKRI

Miic:8. Yangulaay, Damaqtuu Kee Wakri

4.2.1.1. ANKACSI MAAKAMA

Ankacsi mabla fayramisaanama

Ciggiltah tan esseroora afak gacisa

- A. Miic wagitak kiraate maca wagsissam kee macat yabtam baxxaqisa
- B. “Yangulaay, Damaqtuu kee Wakri” itta hayyeeyoona toobbeenih may taaxigen.
- C. Ta hayyeeyoonak farmo maca siinit celtaahh?
- D. Ta aluwweh angaaraw maca siinit celtaahh?

4.2.1.2. ANKACSI GEXSIT

“Yangulaay, Damaqtuu kee Wakri” iyya ammuntal xayyoowe ankacsi kiraate barseeni, bartenitih yakriyeh yan waqdi, lafa, lafa le ximmo, akah yaktuben innah abam faxximta. Bartenit kaadu barseeni keenik elle iyyah yan gurral hangi akah acuyya heenih ankacisaanam kee butta, buttah gacak elle agaaradaanam faxximta.

4.2.1.3. INIKHAYTOH EXXA: ANKACSAK CEDEENIM

Ciggiltah tan esseroora ankacisseenih tanin kiraatek ugutak afah/aliilih/ gacisa.

- 1. Damaqtow! Atu kot umaamay uxih edde namma kalbittam maay litooh? Iyya waqdi maca yaanamaay?
- 2. Yanguli lakal Damaqtul essero haytem iyyaay?
- 3. “Anu oobbem silayti yesgeyye daroh xongolok sugte” ittem iyyaay?
- 4. Yaqam wakri ellacabol maca keenik iyyeeh?
- 5. Ta hayyeeyoonak maca barittaaanam xiqteeniih?

4.3. NAMMEYHAYTOH EXXA: YAABIYYA

Namma, nammay akkuk ciggiltah tan ixig-ixiga, iyye num kee gacsa num akkuk midaamiduh xayyoosa.

IXIG- IXIGA

Addâfakootu:

Ixig-ixiga - kak yaanam sugeet sabhalal digirik tiyak teena kinnim kee ixiga iyyaanam ixigey axcuk qimbisaanah, ixigaa akak racisan. Tonnaah ta digir aliilih siita esserak esser kee gacsi gurral mariiy, maral esserak mariiy, marah gacisak aban digiiriy horaay horal tabak yemeeteh yan digiri.

Tonnaah kaadu kaxxa mari/xaleena qunxa marak esserak keenit aban digiri. Tonnaah ta digir abaanah yanin waqdi iniki buxah mara hinnammay cuggaane inki qarih afal gaaboowak siita esserak abaanama. Ta digir mangih bar saqak orobbuuy, agxeexak gaba kalla haan waqdi kinni. Ceelalloh: Esserah yan num, “**ah ixigey**” Axcuk, fidga kee acaabe/fikrat/ faxxa esseroora essera waqdi, Ankacsa num “**Yaaxigeenim baahey**” iyyaah, kaa essere esserooh raddi yacee.

Ah ixigay?

- Arduuk aseeh yok raaqe cintek ixigay?
Gacsa: _____
- Data alay data garbot taloolek ixigay?
Gacsa: _____
- Ku inah qarih ruugul koo weeqi sak ixigay?
Gacsa: _____
- Kok ayse kal koo weeqisak ixigay?
Gacsa: _____
- Carri bar qasuk yok raqteeh maaci bar qaduk yoh sugtek ixigay?
Gacsa: _____
- Gadalu le kaaqunta kixigay?
Gacsa: _____

- Qado laak fanat tan qasa sagak ixigay?
Gacsa: _____
- Buxah amoh qibnaytuk ixigay?
Gacsa: _____
- Oogore Oogore warroote yoh cintek ixigay?
Gacsa: _____
- Eyredde eyredde eleele cinek ixigay?
Gacsa: _____
- Geera kak abbixe saga qayso yok seltak ixigay?
Gacsa: _____
- Qaran maxagaay baaxo maxagak yoh ixigay?
Gacsa: _____
- Lagaq lagaqay daaba korak yoh ixigay?
Gacsa: _____
- Qaraanat af leeh baaxot af lek yoh ixigay?
Gacsa: _____
- Loowe loowe loowo kak aaxige cinek yoh ixigay?
Gacsa: _____
- Data iday qado xaylo gubat le yoh ixigay?
Gacsa: _____
- Gexaak assaah gexaak xintaah acle / taqbe waytaamak ixigay?
Gacsa: _____
- Galbo kak kale saga soolak raqtek ixigay?
Gacsa: _____
- Inkih inki gide take toobokok ixigay?
Gacsa: _____

- Moddim maliiy qadammo/ qadambo takmek ixigay?

Gacsa: _____

- Salafat miyaay le qado ricdok ixigay?

Gacsa: _____

- Iroh tewqek addah oobe waytam ixigay?

Gacsa: _____

- Can akak nakaanaah cado kak akme waanam yoh ixigay?

Gacsa: _____

- Kuub /Alfi culussaah kuntuuba culse sinnim yoh ixigay?

Gacsa: _____

- Naqbuh aagure waytaah kakanuh fugte waytam yoh ixigay?

Gacsa: _____

- Inki ina maxaltaay inki bis lek yoh ixiga?

Gacsa: _____

- Inki ina maxaltaay inki qamal lek yoh ixiga?

Gacsa: _____

- Kakanuh koo cabe sinniih naqabuh koo bee sinnim yoh ixigay?

Gacsa: _____

- Tascasseeh /woykaamatablik yoh ixiga?

Gacsa: _____

- Niqibtoh innah taagureeh kicintoh innah takkuqehik yoh ixigay?

Gacsa: _____

- Inkinnah lifiq makaltak ixigay?

Gacsa: _____

- Inkinnah dinak makaqaltak ixigay?

Gacsa: _____

4.4. KIRDALII KEE ABBAH AYDAADU

4.4.1. KAWSI MAAKAMA

1. Kirdalii kee abbah aydaadi maca siinit celtaah?
2. Kirdali maca abtem siinit celtaah?
3. Kirdali abba manna le num siinit celtaah?

4.4.2. KAWSI GEXSIT

“Kirdalii kee abba” iyya amuntal xayyooweh yan kiraate kulli maasayyah mabla misinkacal amôladisak ikriya. Barteenit kaadu barseeni keenik elle iyyah yan gurral hangi akah acuyya heenih ankacisaanam kee butta, buttah gacak elle agaaradaanam faxximta.

KIRDALII KEE ABBAH AYDAADU

Miic 9: Kirdalii kee abba

Dumah, Caalima deqsitta awká tene’yyen. Tet inah qammih baxi buxah keenik yemete. “Ta qaxumaaneh anna lem iyyin baxaay?” Iyye. Ina qarik tewqeeh, kaalih yabteh: “Amah yibaxa bas! Ah macah ittaah? Amaqangara koo kassiiseyyo bas ayrok teyna!” Kaak itte.

- “Wallah,yi maqanxay ku baxa koo celtah matan.Anu qaxumaaneh anna le baxat kok faxam mayyuk isih daffey!” Iyye.
- “Maxcin! Amah Koo kassii seyyok,” itte.

Usuk usuulla iyyeh, isih teetik gexê yen.

Ama awká tembeh iyyen. Guubul kaxxam qaxah geeri meela niyatta hayta qax miqa tekke’yyen.Tet abih baxi tet faxeeh, abbah warseh iyyen.

- “Y’abbaw Caalima yoh ab!” Iyye abbak.

Kay abba tet inay kay qammih baxah tani kee abbal gexeh iyyen.

- “Yi qammih baxáy baxá kok rihimih fannah nan,” teetik iyye.
- “Yaah? Dumah teetik ittem hawwentee asaaku? Tet fayxih yol temeetee? Asaaku tet geytek foyyah tet mageyta.” kaak itte
- “Maca kok excee?” Iyye usuk duma iyyem habbeeleh
- “Ku baxat faxam mayyu iyyaanam yok ittem hawwentee?” Kaak itte.
- “Maxaciyyo,” iyye.

Usuk dumah iyyem sumaq sissa kaal hayte:

- “Yibaxa faxxek, laah tet liyo, kaak” itte.

Usuk buxah yuduureeh, baxak iyyem leh iyyen:

- “Yibaxaw, anu dumah excem luk sugeeh, **13 ca** karmak duma digirih afak yok tewqe qangarah taagah kabbah maqanxa baxuwwa laah liyo yok itteeh. Tet baxak kalah ---Abuusi kok mangohuk, abaxuwwak koo raaqisah.Atu faxxek marin absumal laa koh acuwwa heeh, koo digbiseyyo” kaak iyye.

Awki abbak iyyem leh iyyen:

“Yabbaw marin absumal yoh tagdayuwayta laa caalimal yoh mekelaay,

- Anu Caalimak raaqaamak rabam yoh taysek, y’abbaw marin absumá mafaxak, yoorihmis! -Anu Caalimak kalih sayyoh qasaala mafaxa” iyye.

Abba abam waagiseeh, ama laa yeceeh, baxa digbiseh iyyen. Caalima bagut haysitteh, xalteh iyyen. Is ama xalaayal rabteh iyyen. Abba tooboke awkáh “kirdali” migaq abe’iyyen. Usuk inaay abba kah yekkeh yeynebeh iyyen:

“Anu yi kirdali agbi gubat mahaay, Caalimak agabu maciggiilisa”
axcuk yene’yyen.

Usuk digib cineeh, baxá yeynebeh. Ama awka inak lafitak raqqa itte qaxah ,abiino esserteh iyyen. Abba tet inal yecee laa elle faxam keenih warseh iyyen.

“Aleey, absumál laa yaceenim qaadah nek raqtam faxxah taniih, laa manacaa” axcuk cineenih iyyen.

-Tet abba laa maleh tet rihmisaanam kaadu cineh iyyen. Kirdalik abba gaatal rade’yyen. Is magaala laahi can limoh beytaah, abbah faxxa haam edde baahak tene’yyen. Isih kaadu faxxa haytam edde abitak tene’yyen. ama lakqot. Is gaat akak xamta furrayni kaxxam tet yikcineeh, gaat lakqo maleh teetih yaceeh, tet rubsuusaah, mangom teetih abaah, sara teetih xamaah, elle caboh umaanet tet culseh tet yoysoommeh iyyen. Kirdali teedeqeh, amah isik tubleh tan waqdi ama furraynul gexxeh.

“Wallah, tamah yot tekkeeh, eedeqeh, kaak itte” iyyen.

Usuk woo waqdi “ablenno” iyyeeh, teetik yaddeerem baaheeh, deraafek xaagu teetik abe’yyen.

Sinam “a baxuwwa macah digbe waytaah?” kaak axcuk tene’yyen.

“Wallah tama baxuwwak abba rihimih maggo laa elle faxa” yyen.
Tohuk wadir, lito xalay yim kinniimih asmat ankek litooh? Exceeh,
wonnal teetik esseqqe, axcuk yene’yyen.

Is abtam wayteeh, abba lih yabteh iyyen?

“Wallah, y’abbaw tamah yot tekkeeh gaat koh akak baahak suge magaala duubali koo kiciyyoh yok axcuk sugga iyyeh taway yoo cineeh tamah tan” itte.

Tet abba kaxxam yinqibeeh,tet abiino ah kaak tabbeemik tet qidda, is kaadu qidda haam malise” iyyen. Girat rudas hayya heeh, teetih yemeeteeh, garbo tet beyam faxa waqdi is meesitteeh, qarik awqe cinteh iyyen. Too waqdi abih baxay“maaluk eelli ham inkih acuwwa heeh, inni absumal rihmeyyo” iyyeh yemeete amo keenik yewqe’yyen.

“Wallah, laak atu y’abbah maqanxal teceem aceeh, Kirdalil rihmah” iyye awki.

“Kirdali teedeqem toobbeeh afti asaalah yoh temeetee?” Iyye naqabuluk.

Sissiuk gira yeykeleeebeeh, too numut heeh, ibat kaak radde’yyen. kirdali wariggitteeh,mudduume inâ saqalih baxih bagul tinnikisse.Wariggat xalay teetik fanak caxteeh,sinam keenil gaabobteeh, idaltu catenihi iyyen. Kirdalih inâsaqlih baxi“bagut leemih teetik maraaqa” axcuk teetil rihmeeh, kirdalih abba kee kirdalih rooci tokket waddimte’yyen.

1^{Haytoh} Elle baritto

4.5. SIDOCHAYTOH EXXA : KAWSEENIH CEDAANAM

4.1. Ciggiltah tan esseroora kiraatek ugutak kutbeh gacisa.

- A. “**Kirdalii kee abba**” iyya ammuntal xayyooweh yan kiraatek ugutak “anu caalimak raaqamak rabam yoh tayse ittem iyyaay? Macahaay?
- B. Kirdali tet inah saqlih baxi maca teetihyakee?
- C. Kirdali abbaa kee girdalik rooci elle waddiimem ellacabol macaay?
- D. Kirdalii kee abba aydaaduk baritnam xiqnam macaay?

4.6. RAMADDOS

2^{HAYTOH} Elle baritto

Ciggiila qangooruh sitta celta maqna acayuk gacisa

Kiraateh addat yan qangor kiraatek ugut abak “A” gubal yan qangor “B” gubal kenik sitta celta maqnisso kenih gorrisak ken ramaddooya

A.

1. Anna lem
2. Tembeh
3. Guubu
4. Rihimi
5. Duma
6. Baxuwwa
7. Tagdayu
8. Fulussa
9. Yeddeereh
10. Bagut le

B.

- A. Sooniba
- B. Tatre wakti
- C. Tah celtam
- D. Mekeltu
- E. Lafitta
- F. Udurruteh
- G. Dadalteh
- H. Bookáliita
- I. Dabqa
- J. Qasaala

Ciggilta essroora kawsak ugutak diraaba axcek Numma

axce tika

- A. Caalima faxak sugtem marin numu.
- B. Ku baxa koo celtah matan ittem inâ saqlih baxa.
- C. Anu inni absumak maraaqa ittem awki abba.
- D. Caalimak absumah teetik raqtam teetik qammih baxa.
- E. Awki abba qangará qideh sugem 10 sanatak duma
- F. Caalima abba tet akah digbisewaak sugem maali fayxi

4.7. FERAY HAYTOH EXXA: AKTUBIYYA

Ahak gubal siinih xayyowteh tan gabbaaqi maasayyah ceelallok ugutak baxaabaxsa le maasayyah qaynoota barteenit hortah gacak yaktubeenim faxximta.

Gabbaaqi maasayyah ceelallo

Inik haytô footimat en saaku qunxa urruk manguk neneeh,kaadu mango udduura gabâ digir abak nen.Ayrok teena footimah addal awki yok naharat korsil daffa yeh suge.Tokkel yaa-aracak ugut excee,usuk cine waqdi qeebi gabâ gabah nek rade.To huk ugutak barseeni sugeweemih taagah kaxxa arow

sittat abne. Tohuk wadir xabba nee heeniih, barteenit awlayti baaxoh idoola fanah nee bee. Sarrak idoola ni fanat yabteeh qunxa urri mango hoxa baahaah, qafu sittah intaanam meqe iyyen. Tokkel nanu oggolleeh qafu sittah inne. Ellacaboh fanat nek gacte idoola nee tesmeeqeh.

4.8. KONOYHAYTOH EXXA: YABTI – RAKIIBO

Maxcâ maafô digilu

Digiluh tan maxcâmaafô akak yaanam;-dudda sinni maxcâ maafoy aafe wayteh iyya, hinnammay, kaadu currik ane sinni maxcoy solsiinoona leeh, lafnabi warak qimbissaah, idyâ ximmo amot axawah le kinni.

Digili maxcâ maafô:-aafe wee yaabak hinnammay kaadu gitat ane sinni solsiinoonak taabukem kinni. Digili mangih abeena kee abna luk masuga.

- Digilu kee maxcâ maafoh fanat yan baxsa ahaak gubal ablenno.

Rg	Maxcâ maafô	Digilu
1.	Abeena kee abna inkih le.	Abeena kee abna mali.
2	Cuso duddaluk qaddossa.	Cuso duddaluk maqaddossa.
3	Yakriye mara mabadissa.	Yakriye mara badissah.
4.	Currik tan.	Currik matan.

TENGELE MAXCÂMAAFO

Tengele maxcâmaafô: namma currik tan takkusâ fanat solsiinoonah astooti fan keenik radekal boxooxocoh tankuttube waqdi.

- **Tengele m/maafô elle massoysan cogdaadi sidoc takke.**
 1. Idyâ ximmot xoqoysimaanama.
 2. Catuffaa kee yagalli qangoorut xoqoysimaanama.
 3. Ximmo le catuffat dubuk xoqoysimaanama.

Ceelalloh:-

- kimal barittok raaqeh; aqakkaane yol taturteh.

- Kimal barittok raaqeh. Aqakkaane yol taturteh.
- Kimal barittok raaqeh, tohih sabbatah aqakkaane yol taturteh.

Kassiisi:-

- Ximmo le catuffa (;) yasgalli qangor mafaxsisaa.
- Catuffa (,) yasgalli qangor faxsisaaah, yasgalli qangooruk afat tamaate.

MAFDAGAH AMÔGACSA

Tahak dagal qadrortah yan celsiisenta itta mafdagah gubal siinih xayyowteh sugteh tanik axcih hayyeyyoonah exxal, baxaabaxsa le kiraatey, axcih ankacsah hayyeyyoná kiraatey, yangulaay, Damaqtuu kee wakri, iyya ammunti bartenit ta ankacisi kiraatek sidiica gurral axcih ankacsak aakamaay, ankacsi gexsit kee ankacsak cedeenim elle bartan exxak sugte. Yaabiyyah kaadu tonnaah, ta qadrortah yan celsiisentak tiyak teenah tan ixig-ixiga nablu xiqneeh, Kawsah kaadu tonnaah kirdalii kee abba iyya ammunti kaadu bartenit ta kiraatek kawisak sidiica gurral axcih kiraatek aakamaay, kiraatek gexsit kee kiraatek cedeenim elle bartan exxak sugte. Tonnaah kalah kaadu aktubiyya wagittaamal kaadu gabbaaqi maasayyah ceelallo kee tonnah ta ceelallok ugutak akah yaktuben inna nablu xiqneh sugne exxak sugte

Tonnaah ellacabol yabti-rakiiboh addal kaadu maxcâ maafô digiluu kee tengele maxcâ maafô kee ken ceelalloola elle nubleh sugne mafdagak sugte.

KONoy HAYTÔ MAFDAGA

5. QIBNAYTIINoo KEE KONNABNA

Mafdagah hadafitte

Barteenit ta mafdaga barteeniik lakal yaalloonuwaan xiqto:

- Qibnaaytiino maca kinnim bartelon
- Abaak raag sittat tabaatabsaanam xiqelon.
- Qibnaytiinoo kee tet konnabna baxxaqisaanam xiqelon.
- Yabti gexgexsit edde bartaanam xiqelon.
- Kutbe yaktubem kee amo kak gacsaanam xiqelon.
- Kutbee kee yaabak addatinô baarisiyya bartaanam xiqelon.
- Yaabiyyal angaaraw cirfat isik yaysiiseenim xiqelon.
- Qibnaytiinot axaw lem kee konnabna kak cedaanam xiqelon.
- Qangor kee maxcâ mafoofa baxsa meexaanam diqelon.

Addâ fakootu:-

Qibnaytiino:- akak yaanam buxâ marak iroh baaxok iroh qusubih yemeete sahdaytut aban kunnabnaa kee hanawisiyya. Ta hanawil buxah keenil yemeeteh takku, buxah amol kaa geyoonu qusba namuh aban massakaxxâ gexso.

Qibnaytiinoh addat massakaxxay, hannisiyyaay, xaaguuy, makmok maaqabooy, wanna wannah tan hanawisiyyi gexsit addatlemi. Qafar ayyuntih xaqul qibnaytiino madqat axawah taniimiy, teymeeqek ayyunti xaqul kaxxa nihir leeh toysommek madqal digaala lakat le qaadah abnissok lafale nihir leh tan exxa teetik innu xiqna.

5.1. ANKACSI KAWSA

ANKACSI MAAKAMA

Ciggiltah tan esseroora sinnih elle taaxigen innal baxxaqisak gacisa.

- A. Qafar qaadal qibnaytiino kak yaanam macaay?
- B. Qibnaytiino ayyuntah madoori lem siinit celtaah?
- C. Sin dariifal baxsa le qibinah aban konnabna may tan?
- D. Qibnaytiino dariifaak, dariifal baxsa lem siinit maay celta?
- E. Sin dariifal qibnaytiinol yemeexege mari yen.

5.2. ANKACSI GEXSIT

“Qafar ayyuntih leh yan qibni konnabna” iyya ammuntal xayyoowe ankacsi kiraate barseeni baxaabaxsa le teknoolojih mansoofal qulak ken ankacsiisaama. Bartenit, ta ankacsak lafa, lafa le, qangor abbaxuk, sinni xaftaaral hayya heenih elle agaaradaanama.

5.2.1. QAFAR AYYUNTI LEH YAN QIBNI (CADÁ) KONNABNA

Miic: 10. Qafar ayyunti leh yan qibni konnabna

5.3. **INIKHAYTOH EXXA: ANKACSAK CEDEENIM**

Ciggiltah tan esseroorak ankacisseenih tanin kiraatek ugutak afah/aliilih/gacisa.

1. Qibnaytiino qafar ayyuntih addal baxsa maay le?
2. Qafar ayyunti qibnaytuh leek maaqoh caddol abam macaay?
3. Qibinah maaqiddak kaxxi fidok mannah keenih abaanaah?
4. Qibinah sakayii kee keebo keenih haak ken akah rubsuusanam macaay?
5. Ta dagal neh xayyowte kiraatek maca baritnam xiqnaah?

5.4. **NAMMAYHAYTOH EXXA: YAABIYYA**

- Qibnaytiino wagittaamal walalaanaah, qadaaqadaa kee dooren ammuntal abak raag sittat tabaatabsaanama.
- Dooren ammuntal footima nammâ kel baxisak qadaaqada gexisaanama.
- Xayyos kee itta barsiyyal abaanama.

5.5. **KIRAATE**

Kiraatek mabla naharal fayramisaanama

- a. Abba baxah nagrah cabu xiqam maca siinit celtaah?
- b. Nihir nagra iyyan waqdi, maca yaanam siinit celtaah?
- c. Abba baxat meqe nihir elle tabisu xiqam mannaay?
- d. Sinni abak raagak ugutak gersi marak geyten meqe nihir may liton?

5.5.1. **KIRAATÊ GEXSIT**

“**Nihír nagra**” iyyah yan ankacsi kiraate, barseeni barteentih yakriyeh yan waqdi, Barteenit kaadu, Baxaabaxsa le kiraateh qaynootat xoqaysimak yakriyeenim faxximta.

NIHÍR NAGRA

Müic: 11 Nihir nagra

Callato kaxxam qibnaytiinol yimixxige numuk ten. Ta num kaa orbah yan qibinak isih xiqqa haamal kaxxa konnabnaa kee arciba keenih abak yen. Qarrado deqsita lab baxay abba haamal kaxxam kaa cataah, kulli abinal kaa kataata luk yen. Ayrok, ayrok teena, qarradoh abba lakmiseeh, kay bossah yamaateh yan mara arcibisaanaah, oggolaanam baxi taama tekkeeh, abba abak sugga iyyem abak raaqe. Qarrado abbâ gaba qunxih raaqiseh sugeemih taagah kaxxam edde mabaditinnaay, meqe qibni cada keenih abak ken rubsuuse.

Qarrado kay saaqaah xiina numuk tenem takkay immay, kaal yamaateh yan baxaabaxsa le maritteetah walal kee ascossak ugutak isi baxa qarrado barittot kaa heeh tohuk xaqut kaadu sinni lacihiim edde abitak yen. Ta awki digbeeh, isi buxa haysiteeh, baritto gambik abaah, buxâ qaaqa kaadu gambik kaa tibbixe. Ayrok ayrok teena mango qibinay xer baaxok yemete kaa silaale wak, kay buxah iná haanawi xaanuh xer daqar gexxeh sugteemih taagah, ta qibinah maca abu waamih cisab kaa yibbixe.

Toh kaadu qibinah faxximta hanaawi abe weenik cami leemih taaga. Qarrado migaaqaah biyaakitak yenemih taagah qibina hanaawisam kaxxam ruffa kaa haak ten. Takkay immay, kay buxah iná suge wayteemih, qibinak tibba maxaccoy, isih duudam keenih abak ken hanawisam gabbateh. Takkay immay, hanaawi sinni buxa noori malim qibni silaalol cedu xiqe.

5.5.2. SIDOC HAYTOHH EXXA: KIRAATEK CEDEENIM

Ciggiltah tan esseroorak ankacisseenih tanin kiraatek ugutak gacisa

1. Callato baxa nagriseh cabem macaay?
2. Qarradoh abba akah rabem macaay?
3. “Qarrado abbâ gaba qunxih raaqise” iyyan waqdi, maca yaanamaay?
4. Hanaawi qarrado maca takkee?
5. Ta kiraatek maca baritnu xiqnaa?

5.6.FEREY HAYTOH EXXA: AKTUBIYYA

Yasgallittet maxcâ maafoh addat xoqaysimak yaktubeenimi

Ceelalloh:

1. Qalii **kee** Wagris inki adda temeete.
2. Kaasim gexeemih **taagah** Qadawká orobte.

Takkay immay	Wohuk muxxih	Kalah kaadu
Sabbatah	Taagah	Nammay inkih

Ciggilta maxcâ mafoofak, fakut yan aracat gitah yan yasgalli qangoorut xoqasimak foxo kiba.

1. Qibnaytiino kee kunnabnal_____ Qafar ayyuntih nihiritte.
2. Anu biyaakitak sugeemih_____ maaqo xagam maxiqinniyo.
3. Faatuma xer baaxoh safarak temeteemih_____ kaxxam halakatitte.
4. Cuseen gaalah gexem, _____wadar edde wagta.
5. Taban hattô footimah barteenit boolale barteenit caten_____ caafatal barnaba mara edde caten.
6. Barseeni fasli/footima waqlat culak barteenitik aqakkaane abeeh._____buxâ taama edde keenih yuble.

QANGOR FIDGA

Daffeyna	Qibni cada
Qibnaytiino	Temqo
Oggolu	Faaro
Massakaxxa	Faatiti
Konnabna	Faragga
Caddi	

5.7.KONOHAYTOH EXXA: YABTI-RAKIIBO

IS XIQATA MAXCAA KEE IS XIQE SINNI MAXCÁ.

Maxca akak iyyanam namma maxcoy is xiqta exxa kee is xiqe sinni exxal kurrumtay sittal rakuh tani. Isih is xiqata maxca maxca akak iyyanam qangor xisoosay abo kee abina addat tabbixeeh duddale maqna aceesinni. Tonnah is xiqta maxca akak iyyanam maxco maafu exxak teena isih is xiqqa hayteh duddale maqna/ afkan tace waqdi.

Kassiisi

Ta dagal tan ceelalloh Qalii yemete wak iyyanam isih soltam madudday ossotinah afkan faxxa maxca. Tonnah “Anu xiinit suge.” iyyanam isih is xiqak soltam xiqta maxcoh exxa. Toh akah kinnim ximmot xikka inteh is xiqak solta wak maqna / afkan taceem xiqta.

Ceelallo 2:-

Dudda sinni maxca	Dudda le maxca
Yi maqanxa yabte wak	Usuk tibbat suge

Nunu elle wallamal	Kullim bicak ten
Gexeh immay	Uduureh

Ciggiltah tan esseroorak dudda le maxcâ kee dudda sinni maxcâ baxisak uktuba.

- a. Anu kiryaate akah kicinyom
- b. Duddale ixxiga faxxam,
- c. Is kaxxam takriyeemih sabbatah
- d. Oson gexanak dumal
- e. Hayyeoona barteeke wadiril
- f. Qafar Af kaxxam yol xabbocowwe
- g. Gexak sugeeno.
- h. Usuk yamatem fanah,
- i. Barittol meqe ximmo bahte.
- j. Yanna buxal sugte
- k. Kaxxam tikriyek
- l. Barittol meqe xalu bahetto.

Isih is xiqe maxca akak iyyanam qangor xisneenay abo kee abna addat le. Ta qangor kaadu isih dibuk soolam maduuda. Ta maxcooci mango innal kurrumtah tohuuy abnigurray, weelô gurray kee migaqal kurruman.

Abni gurrah maxca abna taybulleh tascasse maxca.

Cellalloh:

- a. Qali gufe wak,
- b. Kokkobi qambalam maxiqiyyomih taagah
- c. Ayro bukka intam fan,
- d. Temqoh amma intam fanah
- e. Maaqo xammocowtamak naharal

Elle barito

Ciggiltah tan maxcâ maafok dudda sinni maxca kak doorak gubat diilta/fiira/ kak haysa

- a. Faxe num iyyamah, excemik madaara.

- b. Koo hinnay ku awlayti yaamatemih; magexa.
- c. Is faxannah intaamah, madaara tetil maaba.
- d. Ayro tewqe wak, usug xiinit suge.
- e. Xiinit suge wak, alqi qari yol yoogore.
- f. Buss qamballam maxiqiyyomih taagah, ibah gexe

MAFDAGAH AMÔGACSA

Tahak dagal qibnaytiinoo kee konnabna itta mafdagah gubal siinih xayyowteh sugteh tanik qibnaytiino maca kinnimiiy, tonnah, baxaabaxsa le kiraatey, axcih ankacsah Qafar ayyunti leh yan qibni cada/konnabna/ iyya ammunti bartenit ta ankacisi kiraatek sidiica gurral axcih ankacsak aakamaay, ankacsi gexsit kee ankacsak cedeenim elle bartan exxak sugte. Yaabiyah kaadu tonnaah, Qibnaytiino wagittaamal walalaanaah, qadaaqadaa kee dooren ammuntal abak raag sittat tabaatabsaanam kee Dooren ammuntal footima nammâ kel baxisak qadaaqada xayyos kee itta barsiyyal abaanam faxximtam nablu xiqneeh, Kawsah kaadu tonnaah, nihir nagra iyya ammunti kaadu bartenit ta kiraatek kawisak sidiica gurral axcih kiraatek aakamaay, kiraatek gexsit kee kiraatek cedeenim elle bartan exxak sugte. Tonnaah kalah kaadu aktubiyya wagittaamal kaadu Yasgallittet Maxcâ maafoh addat xoqaysimak yaktubeenimi.nablu xiqneh sugne exxak sugte

Tonnaah ellacabol yabti-rakiiboh addal kaadu is duudda maxcaa kee is dude sinni maxcaá kee ken ceelalloola elle nubleh sugne mafdagak sugte

LECEYHAYTÔ MAFDAGA

6. SUGEET IXXIGAA KEE QAADÁ

Mafdagah hadafitte:

Barteenit ta mafdaga barteeniik lakal yaalloonuwaan xiqto:

- Yanil walalanam kee ankacsaanam akak cedele
- Yanitte ankacisaanam kee walalak, cubbile agaarad abelon
- Ankacisaanam kee ankacisak gacsanamih dudda akak bartelon
- Yabannam kee xongolisanamih dudda akak gabluselon
- Yabiyya kee angaraw cerfatitte gablussa taamomi akak geelon
- Kutbeyta yakriyeenih, kusaaqisanam
- Maasayya kutbeyta akak barte lon
- Maqarle caagidil kutbeyta aktube lon
- Booxal yubleenim meqennal aktube lon
- Af yaanam qangor ixxiga kee maqna kinnim yaybulleenim

Addâfakootu

Sugeet ixxiga kak yaanam inki ayyunti abuk raqtih sinni num kee lacaay, dariifaay, tonnah inkih yan ayyunta edde catu xiqqah, edde xoqaysimu xiqah yan horaak, horal tabak temeete ayyunti isih leh wuli saynis kee qasri baritto sinnim loonuh yanin ixxiga yaanama, Ceelalloh nableh nan waqdi, qabaarak elle raaqan gurraay, toomem elle yaymaaqen gurraay, caacay milaaguu kee baxaabaxsa le num kee lacal taqabi katassu xiqtah tan caabiida naharal kalaalaanam kee toofek cilli kah abaanamal rakuh tan ixxiga.

6.1. ANKACSI KIRAATE

ANKACSI MAAKAMA

Ankacsi mabla fayramisaanama

Ciggiltah tan esseroora gacisa

- a. Qaada iyyan waqdi maca yaanamaay?
- b. Qaadâ daylaa kee qasri daylak baxsi macaay?
- c. Sin dariifal qaadâ daylah edde xoqaysiman tumammek taaxigeenimit yaaba
- d. Qaadâ dayla elle bicsan innak taaxigeenimit yaaba

6.1.1. ANKACSI GEXSIT

“Qaadâ dayla” iyya ammuntal xayyooweh yan akacsi kiraate barseeni yakriyeh yaan waqdi, bartenit keenih yakriye kiraate 1 yak 5 hortah ken haak akah ankacisan innaa kee xayyoowe ammuntal esseroora akah ginan innah abaanam faxximta.

6.1.2. QAADÂ DAYLA

Miic 12: Qaadâ daylih diwaata

6.1.3. INIKHAYTOH EXXA: ANKACSAK CEDEENIM

Ciggiltah tan esseroorak Ankacisseenih tanin kiraatek ugutak afah/aliilih gacisa.

1. Qaadâ daylak kalaaluu kee daylah yakke diwaat elle bicsaanam mannaay?
2. Qaadâ daylih diwaatak kaxxa taqabih tanim macaay?
3. “Qaadâ daylak numuk biyak elle aninnaanah gurral edde xoqaysimaanama” iyyan waqdi maca yaanamaay?
4. Qertah ruuban daylat akah xoqaysimaanam macaay?
5. Missô tutaaxago qaadâ dayla wagittaamal maca iyyeeniih?

6.2. NAMMAHAYTOH EXXA: YAABIYYA

- Baxaabaxsa le Qafar ayyuntak qaadah abnisso wagsiissa abnissoosa wagittaamal, ummattâ mabla gaaboysaanama.
- Barteeniitih buxâ taamah keenih acayuk footimal akah xayyoosan innah abaanam kee Barteeniitih yaabiyyi makcâ gur akah dadlannah sissikuk akah yaaban innah abaanama.

6.3. KIRAATE MAAKAMA:

- A. Makaabanna kak yaanam macaay?
- B. Makaabanna gexsit mannal yanim may taaxigen?
- C. Makaabannaa kee malbo baxsaa kee ken tasgoorowem macaay?
- D. Makaabanna doolat dastuurih madqat booddam siinit may celtaah? Mannalaay?
- E. Makaabanna elle gexsit abah isih tubleeniih may taaxigen? Tubleenik gexsit kak maca ceelam baxxaqisa?

6.3.1. KIRAATÊ GEXSITI

“Makaabanna” iyya amuntal xayyooweh yan kiraate barteeni aakam esseroora essereek lakal barteeniit, naharal sinnih yaaxigeenimiy, edde

yaabinih sugeeni yaysitiloonuh, lafa, lafale ximmooma akak abbaxuk hangi akah acuwwa heenih kattaatanama.

KIRAATE

6.3.1.1. MAKAABANNÁ

Miic: 13 Makaabanna

Ta qunxa tiyantih addal makaabanna maca kinnim kee makabanna wale maca kinnim ablenno. Makabanna akak iyyanam macay? Makabanna ma wale leeh inta namma esseero ugut bak maca kinnonum kee Qafar addal makabanna gexsit mannah yan yakumik ciggil luk sugem Ablenno. Qafar ayyuntih addal makabanna deqsitta gexso tan. Makabanna akak iyyanam Qafar Qafarrê gitak malboh marrowak akkinnan tekkok figda elle aban gexsiti. Makabanna Qafar ayyunti kaxxam elle kaxxiinita gexsitiy, ayyunti

addal madqah rammitanam kee cakkih cakkisitanam, numut tekkem takku lacat tekkem elle yafdigen gexsiti.

Ta Qafar addal makabanna mangô nal gexsiisanam kee baxabaxsale caddol gexsiisan qaada. Ta makabannâ fidga kaadu kulli caddol makabanna desitta gexsol fidga geytam kee makabon malak misah anuk aninnaan tabik calli elle yafdigeen. Tah innah nan waqdi Qafar ayyuntih addal tekko akkinnanih gidel fidga geyak sugte. buxah abbak qimbissa hanam taqabih calliyaceenim/ yafdigenimih qaaqa luk sugem kee isih af edde weem yellek kedoh abbat tabisak bisoh intem kaadu caxah abbati baxaabaxsale daqooritik elle gaabowwak yefferenim kaadu kaalibik teenak qarkayto fan orobak sugte.

Makaabanna wale akak iyyanam Qafar ayyuntih addal kaxxam massakaxxale gexsitiy Qadliino le kurim ramidih le. Tah yanam Qafar ayyuntih addal xer udduruh sitta elle geyak xissiten saalam xisneh maro. Makabanna saalam edde baarisan gexsitiy wale kinnim kee xeflih Qafar addal hadliminnan kookaxaw edde yafdigoonuh edde xoqaysiman maro gexso. Qafár ayyuntih garil sugte sugeet gara iyyanam ayyunti addal loowo sinni adbanitteh sugte cakkitanaah, cakkisitanamih qaaday baxsaluk suuget deqsita ayyuntay, Qafar deqsitah garil suge.

Ta garitte mangom mango qunxaanryti Qafár ayyuntih addal garay akah garrowanaah, akah gabbisana masuginna yanam bictah. Tonnaah kaadu Cayla kuraanam yanamay qasril akak iyyana masuginna iyyanam bictah takkay immay, Qafar ayyunti kulsale qaaday, elle kaxxinitan luk sugen innam xiqnah toh akah kinnim kaadu nabsi faxit axawah haak hinnay, ayyunti addal tan numma maca akak celtam sekkacacisanamat axawah haak yableenim faxximtam kinni

6.3.2. SIDOCHAYTOH EXXA: KIRAATEK CEDEENIM

Ciggiltah tan esseroorak tikriyeenih tanin kiraatek ugutak gacisa

1. Makaabannal numut tekkem hinnay, lacat tekkem edde yafgiden” itta mablak maca baritnam xiqnaa?
2. “Qafar ayyuntih addal tekko akkinnaanah gidel figda geyta” maca yaanam siinit celtaah? Ceelalloola edde haak, elle agaarak baxxaqisa.
3. Qafar ayyunti makaabannaa gexsitihi yaceen arac maca ceelaah?
4. Makaabanna salaamah le tuxxiq macaay? Ceelallo edde haak baxxaqisa
5. Amô ladih takiraatek maca baritnam xiqneeh?
6. Makaabannak kulsa le gabaa kee qaku le gammih tubleenimit yaaba?

“A” gubal yan qangor kee muduqqaqi “B” gubal yan qangor kee muduqqaqit kiraate rakiibo abak ramaddoosak gacisa.

A

1. Wale
2. Figda
3. Af edde weem
4. Maro
5. Ramidi
6. Cakkitiyya
7. Cakkisiyya
8. Kookaxaw
9. Xeflih
10. Sekkactu

B

- A. Buxuxu
- B. Koboxu
- C. Sittin waaya
- D. Mangih
- E. Cogda
- F. Cilli
- G. Qagu
- H. Madqah xayyoosiyya
- I. Madqah ramitiyya
- J. Kay caylak dagah taniimi

6.4. **FEREYHAYTOH EXXA: AKTUBIYYA**

Ahak gubal siinih xakká iyya ammundih gubal siinih xayyowteh tan kutbeytak ceelallok ugutak kutbeyta yaktubeenimi.

Kutbeytah ceelallo

Xakká kak iyyan digir Qafar leh tan doklak digirwak tiyak teena kinnuk, ta digir namma qaynatah yan. Tohuuy, loqô xakkáa kee barti xakkál tamixxige. Ta digir elle digraanah yanin inna waginnah nan waqdi, naharaak digiruwa mari loowol muggaqsimaanah, tokkeek elle digroonuwaan booxá dooran.

Tohuk lakal dooren booxaytuk amokteenal boodo cotaanaah, ta coten boodok qembissa heenih booxak gersi amô fanah labaatanni maaqattah deddartil missah fiiraytu fiirisak, coten boodok kulli gammi namma cusulih raawil maroh fiira haan. Boodok afal namma cusuluk addaarewaa caxxay, kaxxam anabbewaah, kaxxam aqanxewaah gabat kak heen num haan. Ta numuk namma gambit kay qaxoh yan mara kaak haan. Ta num ibak gomboh gacca iyyeh, too boodok afak qambisah yan waqdi, gersi boodoh afal yan numcaxxat yaatuke. Booxaytuk namma amol arkeena aracal fiira hayyaay, caxxa hee kee xeet kobxisii kee qado saroy allak tambulle elle hayi yakken.

Tohuk lakal kaadu namma qaxak qaxiiy, isi arkeena mahaysitaanay, inki arkeena haysitaanaah, booxak arkeena elle tan amô kalih amol xakká qiddimta. Ta qidaanah yaniinim qado caxxa akkiyy, lafá akke takke booxak aki amol sollu iyyeh numuk teyni booxak aki amo fanah isih leemiik qambisa.

Tohuk lakal digra mari inkih xakká elle qambisimte gabû fanah qawtaah, arkeena fanah yarden. Raqqa iyye mari inkih xakká qambise num gagbaanaah, qambise num arkeená fanah dadhaah, ellacabol xake kaa abbixek xage yekkeenik, saga kaak finqqittaah, wonna hinnay,yuftuceh arkeená gabah xagek, saga baahem deqsitta.

Ellacaboh sittah fanah gacisnah nan waqdi, xakka qaxaaqaxoh digran Qafar ayyunti leh yan doklak digiewak tiyak teena kinnih tanim kee ta digir gersi digirwak muxxi kaxxam madqa kah dacrisak digreweenik digir finqitaah, ta digirik saga orobtem deqsittam bicsen arkeena gabah xagaanama.

ELLE BARITTO

Kutbeytak ugutak sinnih ta ceelallok ugutak kutbeyta yaktubeenimi. Isih yuktubeemi kee gitah tanik waytam isih is massoosaanam absiisaanama.

6.5. **KONROY HAYTOH EXXA:** YABTI-RAKIIBO

Cemerrak maxcâmafo:-

Kak xissimtam currik tan maxcâmafo kee nammay kee wohuk amo takke qokol maxcâmafoke xissima.

Ceelalloh:-

- Qali kee qabdu waqlat biiro cultem takkay immay anu ken mageyyo.
- Waqlak raqteh temeetek, makiina kok tatrele.

Sahlin maxcâ mafo

Ceelalloh:-

Baabur udurrotteh. (**Sahlin maxcâmafo**)

Ahak dagal tan ceelallok ugutak cemerraaki maxcâmafo kee Sahlin maxcâmafo

Xisak uybullaa.

Cemerraki maxcâ mafo:-

- _____
- _____
- _____

Sahlin maxcâmaafó

- a. _____

- b. _____

- c. _____

MAFDAGAH AMÔGACSA

Tahak dagal Sugeet ixxigaa kee qaadah abnisso itta mafdagah gubal siinih xayyowteh sugteh tanik baxaabaxsa le kiraatey, axcih ankacsah Qaadâ dayla, iyya ammunti bartenit ta ankacisi kiraatek sidiica gurral axcih ankacsak aakamaay, ankacsi gexsit kee ankacsak cedeenim elle bartan exxak sugte. Yaabiyyah kaadu tonnaah, Baxaabaxsa le Qafar ayyuntak qaadah abnisso wagsiissa abnissoosa wagittaamal, ummattâ mabla gaaboysaanam kee bartenitih buxâ taamah keenih acayuk footimal akah xayyoysan innah abaanam kee Bartenitik yaabiyyi makcâ gur akah dadlannah sissikuk akah yaaban innah abaanama. Kawsah kaadu tonnaah makaabanna iyya ammunti kaadu bartenit ta kiraatek kawisak sidiica gurral axcih kiraatek aakamaay, kiraatek gexsit kee kiraatek cedeenim elle bartan exxak sugte.

Tonnaah kalah kaadu aktubiyya wagittaamal kaadu kutbeyta yaktubeenim kee tonnah ta ceelallok ugutak akah yaktuben inna elle nablu xiqneh sugne exxak sugte Tonnaah ellacabol yabti-rakiiboh caddol kaadu cemmerraaki maxcâ maafó kee sahlín maxcâ maafó kee ken ceelalloola elle nubleh sugne mafdagak sugte

NAMMEY
HAYTÔ
SIMISTERI

MALCINHAYTÔ MAFDAGA

7. TASGALLE BARITTO

Mafdagah hadafitte

Barteenit ta mafdaga barteeniik lakal yaalloonuwaan xiqto:

- Fakut tan maasayya ankacissaay kibba haanam xiqelon.
- Ankacissaay isi mabla elle yaceenim xiqelon.
- Yaabak addatiino baarisaanam xiqelon.
- baxaabaxsale ayyuntiino madabittel yaabay walalaanam xiqelon,
- baxaabaxsale mabloomi maaqnisaanam xielon
- Kaatib kee addatiiono fantaaxaw ikriyyaay, baxxaqisaanam xielon
- Dooren ammuntal kutbeyta yaktubeenimi xiqelon
- Wadirit kafaa kee foocat kafa baxisaanama
- Yabti-rakiiboh xisneenat xoqaysimaanam xiqelon

7.1. ANKACSI MAAKAMA

Ankacsi mabla fayramisaanama

- A. Baritto kulli alqih iyyan waqdi, maca yaanam siinit celtaah?
- B. Sin buxah addak magidek barittot taniinii?
- C. Sin dariifal Dagar erkenna leelaa kee sayyo barittot le gabat agle maca celtaah?
- D. Bartaanam maca xiqtam siinit celtaah?

- E. Miic wagitak kiraate maca wagsissam kee macat yabtam baxxaqisa.
- F. Say baxaa kee lab baxah aban wadaadan sin dariifal baxsa may le?
Ceelallo edde haak baxxaqisa

7.1.1. ANKACSI GEXSIT

“**Baritto kulli alqih**” iyyah yan ankacsi kiraate, barseeni barteenitih yakriyeh yan waqdi, lafa lafa le ximmoomak kassiisenta abbaxuk hangi akah acuwwa heenih ankacisaanam faxximta.

ANKACSI KIRAATE

BARITTO KULLI ALQIH

Miic:14 Inay Xaylo barittoh beyta

7.1.2. INIKHAYTOH EXXA: ANKACSAK CEDEENIM

Ciggiltah tan esseroorak ankacisseenih tanin kiraatek ugutak gacisa

1. Baritto wagsiisaak ni baaxol mangih yambullee taqbi macaay?
2. Barittô buxal say marih qadad akah dagom macaay?
3. Buxâ mari inki ayyuntiinoh angaaraw kak qembisa fanteena iyyan waqdi maca yaanamaay?
4. Barteenit qadli lee bartiyya geyaanamih siirat geeyanamal maca abaanam faxximta?

5. Sayyok bartaanamih garat keenik gexe kalit takkem macaay?

7.2. NAMMAYHAYTOH EXXA: YAABIYYA

- Aakam ankacsak maca yubleenim kee maca cedeenimit yaabaanama.
- Celsiisenti gurral yaabanama.
- Qemboh baxxaqiseenih yanin caagidil hortah agaarad kee walalal gexisaanama.

7.3. KIRAATE

7.4.1. KIRAATÊ MAAKAMA

Kiraatê mabla naharal fayramisaanama

- a. Hadaf le say num iyyan waqdi, maca siinit celtaah?
- b. Sin dariifal gersi marah ceelallo yakkem xiqqa maray meqe caddo maade maay taaxigen? Barseenalih edde agaarada.
- c. Lito hadaf aracat koh gacuh mannah yan macal abaanam faxximtam siinit celtaah?

7.4.2. KIRAATÊ GEXSIT

“**Hadaf le say num**” iyyah yan kiraate, barseeni bartenitih yakriyeh yan waqdi, lafa lafa le ximmoomak kassiisenta abbaxuk, Sittalluk bartiyyi makcâ gurul fasli addal elle agaaradak yakriyeenim faxximta.

HADAF LE SAY NUM

Miic 15 Hadaf le say num

D.r Faatuma Qalo Qafar Rakaakayak ferey hattô rasuk Teeri daqaarak Digdigah awdal tooboke. Faatuma ta dariifal say baxá barsaanamal woo gideh kibal aallewah yan ayyuntih mablak assassaqquk Digdigak barittoh gexak suge lab urrih lakat sasot maaca ina teetik wadar gexxa waqdi, inâ lakat wadarat gexxam cella hayteh makitta inteh gexak ten. Woo urrih afal waroori baxsaanam baritteek lakal buxal baxaabaxsa le duyyeh dagaral tunkuttube kutbe taktubem teetik yuble tet abba barittot koo haamal lab urruk gace raarteh matan, iyye qanxixxe waraakitil tuktube kutbe wagga heeh. Tama faatuma tet abbaa kee dariifâ mari teetih akah axcuk yenê nah “Yi faffiy amey” amey iyyeh amol gaba teetik hayya heeh, beera barittoh urruliik koo ruubeyyo iyye. Maaca barittô buxah maysaqarrâ duyyee kee elle

barittuwayta dafaatir teetih xaamma heeh, lab urruuliih tet beeh, barittot tet culse.

Teeruk magaalak 30 km xeerih tan digdigah awdak ibah gexak baritak ten. Woo saaku 11 karmat ten. Tamannal ibah gexak ferey hattô footimak gaba kalte. Too saaku tet darifal qemboh barittok ta caddo maadde say num takku xiqte. Sinni abbaa kee dariifâ marah too caddol elle kutbe kak faxaanam keenih aktabuk ten. Tama abto faffi kaxxam sinam kicniih calmeqe awka tet abut xiqte. Tet ixigga haytam inkih teetih lon kakanuh, Qalô faffiy axcuk teetih axcuk yenen. Faffi konoy HAYTOH footima barittuh Samaral sugte tet inah maqanxah buxah gexxeeh, tet inah maqanxa samara sayyô xintimah barittoh buxal tet culusse. Tama aracal ilaa taban kee nammay elle baritteek lakal, 12 footimal kaxxam fayya le xalu baahak Addis Ababah Jaamiqatak doktireet baritto kixxus Pawloosul malcina sanat gaba kalteek gamadal fayya le ximmo baahak doqaysimtu xiqte. Dubtek Riiferaal Hospitaalat taamah gacak meqe qasbiy is kee isi buxah mara inkih meqe manot haytu xiqte. Barril suge tet inaa kee abbay barril suge magaalaa oobissaay, ken istiraacissa hayte.

Tah taybulleem say baxa barsiteenik numuk gace waytah taniimi. Tonna kinnuuk, Kulli num fafi gufte caddo say baxa maadisuh barsitaah, saamit tet matrisitam faxximta.

7.4.3 SIDOC HAYTOH EXXA: KIRAATEK CEDEENIM

Ciggiltah tan esseroorak tikriyeenih tanin tanin kiraatek ugutak afak gacisa

1. Dr. Faatuma elle toobokem mabaaxooy?
2. Faatumah abba barittot tet elle heem mannaay?
3. Tet buxah marak muxxi dariifâ mari tet akah kicinuk yenem macaay?
4. Faatuma sinni qasbi haysitteeh, is duudde saaku maca abteeh?

5. Ahak dagal neh xayyooweh yan faatumah aydaaduk maca baritnam xiqnaa?

7.5. FERESHAYTOH EXXA: AKTUBIYYA

Gabbaaqi kutbeyta yaktubeenimi.

7.6.1. QEYSAA KEE TET INÁ CINDALI

Caysamí qeysa kaxxam baritto fayxi luk ten. Is mangoh yan udduurah tet abba lab xaylo barsaanamak sah tet barsaamih fayxi malim cedde. Tokkel Qeysa qunxuk tenem takkay immay, kaxxa geysis kee agirinnay buxal kaxxam teetik yassokoteni luk ten. Ayrok ayrok teena esserteh yinay yabba yoo barsaamih niya akah allewaam macay kak inte.

Tokkel tet ina musuyya inteh yibaxay say baxa barittamah lem maliiy, ni ayyuntih addal soolisen uma qaadodiiy say baxá barittol woo gide yakke xaluh bahtam maliiy, barittô buxal nek finqitele yaanamih mascaba loonumih taaga immay yi qeysay atu faxxek ku abba akah yaabiseyyooh, baritto buxal koo akah yaysaqqarrennah kaah warseyyok ayti kum teetik inte. Qeysa kaxxam farcittih yinay koo mawacarroysak ama barittol firqawaytooy ceelallo takke akkenyooh, koo kaadu ni ayyuntih addal ceelallo takke ina koo abeyyo inteh inah ayti kuma tece.

Tokkel caysami qeysa baritto buxá fan daqaaranamal tet ina Cindali kaa geysisseeh baritto buxa fan tet daqaare. Qeysa kaadu barak laqol culte xagna daabissuh xin waak abteh tan barittol woo barittoh buxa hinnay dariifal tan barittoh buxaaxil ceelallo yakke xalu bahte. Qeysa kaxxam niic kee abaanamih fayxiiy, caalat maqaane kee footimah adda qimbot culaanamay, footimah addal takke baritto kaxxa gabat assagolla le say numuy fiqmaa kee barteenit inkih kicna tekke.

Illacabol barittok gaba elle kaltêkel inkih tan barteenit kee footimih caddol fayyale xalu baahak sayyo barisaanamal kibal luk suge wee ayyuntih addal ceelallo tekke. Qeysa dooqaysoh aracal fayu teeceh inkih tan xaalena

sayyoo kee labha barsaanamal isinnih xalen xaylok boolaa kee kulsa able kalah xaylo baritto buxaaxi fan ruubanam ken xaylok baanadaminô garak raakibô kinnim keenih qaddosse.

7.6. KONOYHAYTOH EXXA: YABTI-RAKIIBO

Yabti exxaxi baxis

Yabti rakiibo leh tan maqnat dibuk taadiyem hinnay, ahaak amol(a) edde yabneh nan yabti rakiiboh caddol yab ittat taxuye kak innih nanik fayya ta caddol maqna tace qangor xeqsitta. - **Seeceeyna**: 'Seeceeyna' kak yaanam sahdaay, alluwweey, aroocaay, duyyeeyah elle seecan migaqa.

7.8. SEECEEYNÁ KOONA ARACAL KURRUMTA:

Seeceeyná	Ceelalloola
1. Cagalan seeceeyna	Mucammad, Qali, Faatuma, Zeynaba, Addis Ababa, Afrikah Gaysa, ww taniimi.
2. Yangalen Seeceeyna :	Numu, Barra, Baaxo, Rasu, Daqaara, Makiina, Reyta, Caxa, Sinaama, Agabu, Labha, Gaala ww..
3. Kobox Seeceeyna	Polisi, Saqa, Sinaama, Alluwwa ww... tanii
4. Duyye Seeceena :	Korsi, Tiliphonu, Kalama, Kalam irsaasa, Kaqaada kee Birta...
5. Qellittaamih Seeceena:	Ixxiga, Kasa, niya, Kacanu, Naqabu Cubbi kee Kassiti.

WEELOOLA

- ✓ Qasah,
- ✓ datah,
- ✓ Xeerih,
- ✓ qunxah,
- ✓ fidinih...

ABNA

Kak yaanam maxcoh addat abinah tascasse qangara. Tonnaah abni amo beyak abna yaanam 3 wargu taybullemi. Too kay wargitte baxsa luk:

- ✓ Edde nan warguuy,
- ✓ Yen warguu kee
- ✓ Yamaatu waa warguuy.

WARGU		
YAN WARGU	YEN WARGU	YANUWAA WARGU
Anu iskooluh gexah an	Anu kimal emeete.	Anu Samara beera gexeyyo
Is awak koo fan tamaateh tan.	Curriya baritto selteh.	Candiya acarra baritto aallele.
Macammad maaqo yakmeh yan.	Qarramis buxah gexe.	Qali asanatih addat aduure le.
Usuk xiinik away ugte.	Urri yokmeenih gexen.	Moomina beera doqaysimele.

ABNIGURRA

Abnigurra kak yaanam, abnah, weelok, geeri abnigurra salta qangara. Cl.

1. Abna salta waqdi:

- Usuk meqennah digre.
- Faras nabam terde.
- Is waqlat tuduure.
- Usuk raageh yemeete.
- Macammad sissukuk yok gexe.

2. Weelo Salta Waqdi:

- Cammadi nabam meqe numu.

- A maaqo kaxxam tamu meqe.
- Badda hununuh koona saaqatah gufenno.

3. Geeri abnigurra salta waqdi:

- a. Oson kaxxam meqennah digren.
- b. Kay faras nabam nabam terde.
- c. Tet inâ saqal nabam nabam meqe numu.

ELLE BARITTO

Ciggiltah tan abni gurritte kulli tii rikeh baarisak ceelallo edde haak uktuba

Abnigurri leca qaynatah yan

- A. Gurri abnigurra.
- B. Arac abinigurra.
- C. Uddur abnigurra.
- D. Udurrah abnigurra.
- E. Waadoh abnigurra.
- F. Esser abnigurra.

MAFDAGAH AMÔGACSA

Tahak dagal Wadba le baritto itta mafdagah gubal siinih xayyowteh sugteh tanik baxaabaxsa le kiraatey, axcih ankacsah baritto kulli alqih iyya ammunti barteenit ta ankacisi kiraatek sidiica gurral axcih ankacsak aakamaay, ankacsi gexsit kee ankacsak cedeenim elle bartan exxak sugte. Yaabiyyah kaadu tonnaah, Aakam ankacsak maca yubleenim kee maca cedeenimit yaabaanama. Celsiisenti gurral yaabanam kee Qemboh baxxaqiseenih yanin caagidil hortah agaarad kee walalal gexisaanam abaanam faxximtam nablu xiqneeh, Kawsah kaadu tonnaah, hadaf le say num iyya ammunti kaadu barteenit ta kiraatek kawisak sidiica gurral axcih kiraatek aakamaay, kiraatek gexsit kee kiraatek cedeenim elle bartan exxak sugte.

Tonnaah kalah kaadu aktubiyya wagittaamal kaadu Gabbaaqi kutbeyta yaktubeenimi elle nablu xiqneh sugne exxak sugte. Tonnaah ellacabol yabti-

rakiiboh addal kaadu Yabti exxaxi baxisaanam kee ken roorisak kulli tiyah le ceelallo haak elle nubleh sugne mafdak sugte.

BACAARHAYTÔ MAFDAGA

8. QADARA

Mafdagah hadafitte

Bartenit ta mafdaga barteniik lakal yaalloonuwaan xiqto

- Ankacsaanam kee kutbel rakitak mabla yaceenim
- Yunkuttubeh yan qadar rakiibo abak agaarad gexisaanam.
- Qadar yakriyeenim kee gaaboysaanam
- Xabcin qadar yaktubeenim kee exxa, exxah yaktubeenim.
- Qadar addat qangór xoqoyso baxxaqisaanama

8.1. ANKACSI KIRAATE

ANKACSI MAAKAMA

Ankacsi mabla fayramisaanama

Ciggiltah tan esseroora afak gacisa

- A. Qadar yaanam macaay?
- B. Qadarak xisneh caalat may taaxigeeniih? Barseenah warisa
- C. Qadar kiraate qadrorti kiraate baxsa lem may siinit celta? Elle agaarada

QADAR BAXXAQSUU KEE MAKEELO

8.2. ANKACSI GEXSIT

“Qadár baxxaqsuu kee makeelo” iyya ammuntal xayyooweh yan ankacsi kiraate kulli maasayyah mabla misinkacal amôladisak ankacisa. Bartenit kaadu barseeni keenik elle iyyah yan gurral hangi akah acuyya heenih ankacisaanam kee butta buttah gacak agaaradaanama.

8.2.1 INIK HAYTOH EXXA: ANKACSAK CEDEENIM

Ciggiltah tan esseroorak ankacisseenih tanin kiraatek ugutak afah/aliilih gacisa.

1. Qafar abba hayta digirwak, qadar edde geytimam maqaynatih digirwaay?
2. Qadar gaaxime yaaba iyyan waqdi, maca yaanamaay?
3. Qadar aki yaabak elle baxsimam macaay?
4. Qadar elle yakriyeenim mannaay?
5. Qadar yikcineenim kee yinqibeenimil aban. Iyyan waqdi maca yaanamaay?

8.3. NAMMEYHAYTOH EXXA: YAABIYYA

Ahak gubal siinih xayyowteh tan qadar elle xissiimah yan gurrak amakkaquk, horta, hortah gacak elle agaarak, tonnah qangor kak kusaaqisak elle yaaba.

Mango adda qadar naktubeh nan waqdi mangi, mangi, yanbulleeh yan taqbi qadarak muduqqa takkeh gideh hangi acewaanama. Toh yaanam inki qadar naktubeh nan waqdi, elle xissimam xiqah yanim, inki muduqqaay, Namma muduqqa kee sidiica muduqqa takkem xiqtah.

8.3.1. INKI MUDUQQA LE QADARIH CEELALLO

Yiinay yi baaxoy,
An kok elle raaqaah,
Kok yoo qelaagissam,
Qigdu matan yiinay
Yiinay yaqassiinay
Kok faxximmataamah
An koh fida akkeyyo.

- Ta qadar kaa nakriyeh nan waqdi inki qaynatih anayat xongolisimak gexah yan qadara.

8.3.2. NAMMA MUDUQQA LE QADARIH CEELALLO:

Num manol raagek, ablewaam mali.

Sayyo cismi luk sugteeh, cismi lem mali

Wakti garqaa kee, dirabli lem nable

Raceyna sinni xaaguy, yembeggee nable

Num manol raagek, ablewaam mali

Ta qadar kaadu inki muduqqa le qadarih innaah kaa nakriyeh nan waqdi inki qaynatih anayat xongolisimak gexah yan qadara. Takkay ikkah baxsi keenik namma muduqqa le qadar nammay inkih inki rortih addat leh yaniimi. Ta qadar yakriyeh yan mari isih abah innal yakriyem xiqah yan qadara.

8.3.3. SIDIICA MUDUQQA LE QADARIH CEELALLO:

- Hallo tanii, gexak nemeeteh, gexennoh.
- Nagasse, Hallok kalih marak ,mafaxa
- Mamaata, Hallok kalih marak , mafaxa
- Ku yab, aytih oobba yol yekke, daabaliy.
- Boolol away, dagar xagoh, koo lafaana.

(Raceyna: Macammad A. Al jowhari)

8.4. KIRAATE MAAKAMA

Kiraatê mabla naharal fayramisaanama

- a. Baaxô qadar tobbeenih may taaxigen.
- b. Baaxô qadar macah aban qadar siinit celtaah?
- c. Baaxô qadarih kaalayta baxsa lem siinit maay celtaah?

8.4.1. KIRAATEÊ GEXSIT

“**Baaxô qadar**” iyya ammuntal siinih xayyooweh yan qadár kiraate qangor kee kaalayta kak dacrisak anay fayya haysay ikriya. Barteenit ambad le gabat aglel midaamiduh akah kawisâ nah abaanam faxximta

8.4.2. BAAXÔ QADARA

Qawwaarisa kok nakkek xagana
Kol koo mano gannaamak xagana
Koo gersi marat kallak xagana
Kol rooci meqerraamak xagana
Koo beedi fida abnaamak xagana
Xintooy, bohoyut raqnak xagana
Neegas guqulut kallak xagana
Waaliy, gita koh genxak xagana
Koo kee kubicah sollak xagna
Elle cabô num nek anuk xagana
Koo beedi fidabnaamak xagana
Kol nee gine rabbih xagana
Koo gubnay agal le abnak xagana

8.4.3. KACNÍ QADARA

Sokkar innah afat bokok ya moddin liy
Foroddinal radda caysamaliy
An kumaxhaxah hawwa, hawwisam baahe
Dabeelinnah aleekisak gexam baahe
Moynob inna hum axce, nabsi yok koo waa
Yok tabar bagi yaaba siinik af yaaba
Yok raq iyya maraw sinim maral raqtay,
Yok xin iyya maraw sin inti xin waytay.

8.5. SIDOC HAYTOH EXXA: KIRAATEK CEDEENIM

Ciggiltah tan esseroorak kawisseenih tanin qadar kiraatek ugutak afah/aliilih gacisa

1. Baaxô qadar maakina muduqqak xissiima qadaraay?
2. Maakina rorta leeh?
3. Baaxô qadar kee kacni qadar nakriye waqdi kaalaytâ baxsa maay le
4. Namma ammuntal inkih xayyooweh yan qadarinh addal qusba qangor maay yan?
5. Ta qadarak qangor dooroo kee xiso maca celtaahh?

8.6. FERAY HAYTOH EXXA: AKTUBIYYA

Baxaabaxsa le ammuntittel, tahak gubal siinih xayyowteh tan ceelallok ugutak, xabcin qadaritte aktabuk, axcih kacni qadaraay, naqabuuy, kassitiiy, buraay, agiiranni qadaraay, ww... tan gitittel qadar maca kak raqtem kee inki qadar kibam faxximtam kibek waytem numtin amoo kee hortah gacak barseenal xayyooya.

Tahak gubal sinih xayyooweh yan tirtirah qadar xayyoosan waqdi, ankacsa mari/yable marak qarrantu qidaanaah, xagar kee misinkaca uguugusak leh yan hadafih bagul akah qidaah, rabanâ gida

Ceelalloh:-

TIRTIRÁ

- Qaran kakkaqoo,
- Baaxoh abeesa,
- Cafit gexxa giraa,
- Kabqî nangalii,
- Akah abannalii,
- Nee makal kaalina,

- Nan rabak saadna
- Arká maagoowele
- Qayxiixa weeqele

Ta tirtirah addat yan qadar waginnah nan waqdi, agiru faylissaah, bexxa wacarrissaah, baaxô konnabnaa kee kacanu sehdat culussa.

8.7. KONOY HAYTOH EXXA: YABTI-RAKIIBO

QANGÓR OSSOTINA

Qangor ossotina akak iyyanam qangarak baxux/ ramid maqanak baxabasale gurrall korta waka. Tah kaadu qangarak mango gurrall koram korta waka, toh kaadu migaqitteey, abni gurraay, weelo kee abina. Qangor elle ossimam warguuy, loowoy, nadooy, anayitte kee kalah tan sababitte.

QANGOR MIGAAQITTET TAMMAGGE WAK ABAH YAN OSSITINAANI

Dibuh yan migaqa	Mango migaqitte
Danana	Danoona
Reyta	Wadara
Ida	Illi
Idaltu	Idoola
Ina	Inoonti
Maqanxa	Maqanxiixi
Qale	Qaleela
Kalu	Kalitte
Bada	Baditte
Kooma	Koomami
Garbo	Garaba
Daqara	Daqooru
Gita	Gittitte

**ABNA WARGUT AXAWAH HAAK ELLE KORAM KORA INNIH
CEELELLOLA**

Am	Yemete	yamaate
Gex	gexah	gexeh
Ced	cedah	cedeh
Ukum	akme	okmeh

ABNAK ABNI GURRAL QANGOR ABAH YAN OSSITINA

Sissik	sissikuk
Ered	arduk
Am	amaatuk
Ikriy	akriyuk
Uqub	aqabuk
Soonu	soonitak

WEELOT XOQAYSIMAK GANGOR ABAH YAN OSSOTINAANI

Qasi	Qasuk
Qadi	Qaduk
Xer	Xeeruk
Ceer	Ceerit
Qeero	Qeerot
Qaku	Qakulih

Elle baritto:

Migaaqitteh addal qangor abah yan ossotina wagsiisak Ciggila qangoruk gitah tan qangarah gubat diilta hayis

1. wakri (wakarwa / wakritte)
2. ala (alwa / alluwwa)

3. sahdayu(sahda/ sahdatte)
4. Inti (Intiita, Intitte)
5. Qari (Qaritte, Qarwa)

MAFDAGAH AMÔGACSA

Tahak dagal Qadar itta mafdagah gubal siinih xayyowteh sugteh tanik baxaabaxsa le kiraatey, axcih ankacsah qadar baxxaqsuu kee makeelo iyya ammunti bartenit ta ankacisi kiraatek sidiica gurral axcih ankacsak aakamaay, ankacsi gexsit kee ankacsak cedeenim elle bartan exxak sugte. Yaabiyyah kaadu tonnaah, qadar xisneh cirfat axcih kak xissiiimah yan muduqqaqi elle nablu xiqneeh, Kawsah kaadu tonnaah, baaxô qadara iyya ammunti kaadu bartenit ta kiraatek kawisak sidiica gurral axcih kiraatek aakamaay, kiraatek gexsit kee kiraatek cedeenim elle bartan exxak sugte.

Tonnaah kalah kaadu aktubiyya wagittaamal kaadu xabcin qadaritte yaktubeenim elle nablu xiqneeh sugne exxak sugte. Tonnaah ellacabol yabti-rakiiboh addal kaadu qangor migaaqittet tammagge wak abah yan ossitinaani kee ken roorisak kulli tiyah le ceelallo haak elle nubleh sugne mafdak sugte.

SAGALHAYTÔ MAFDAGA

9. INKITTINOT AMOLE MAGGINTINAANE

Mafdagah hadafitte

Bartenit ta mafdaga barteniik lakal yaalloonuwaan xiqto

- Ayyuntiionô daarifa ankacsanam kee baxxaqisanam
- Xabcin walalitte kee agaaratitte ankacsanam kee gabatssagolla
- Barteeni abakraagat yaabanam kee qedaalisanam
- Yaabak adda maqna kee salamatta mekelisaanam
- Baxaabaxsale kiryaate qaynatat xoqaysimanam
- Kubeyta qeedalisanam yaktubeenim kee
- Kubeeba caddooda roorisanama
- Yobben qangor maqnisaanam kee yakriyeenim

9.1. ANKACSI KIRAATE

INKIINOL SITTALIH TAAMITANAM

Miic: 16 Inkittiinol sottalih taamitaanama

9.1.1. ANKACSI MAAKAMA

Ankacsi mabla fayramisaanama

Ciggiltah tan esseroora afak gacisa

- a. Inkittiinoh addat mangintinaane iyyan waqdi, maca yaanamaay?
- b. Baxsa sittak assakaxxuk, sittalih gexsitaanam maca xiqtaa?
- c. Sin dariifal, baxsa luk baxsa sittak assakaxxuk sittalih taamita mara maay taaxige?

9.1.2. ANKACSI GEXSIT

“Inkiinol sittalih taamitaanam” iyya ammuntal siinoh xayyooweh yan ankacsi kiraate anay fayya heeh, yakriyeemi. Bartenit ambad le gabat aglel lafa, lafale qangor kak abbaxuk hangi akah acuwwa heenih ankacisaanam faxximta.

9.1.2 INIKHAYTOH EXXA: ANKACSAK CEDEENIM

Ciggiltah tan esseroorak Ankacisseenih tanin kiraatek ugutak afak gacisa

1. Celem kee goobaze mannah yan kataysiisiiy?
2. “Sehda mablâ baxsah sitta tanqibem mafaxximta” iyyan waqdi maca yaanamaay?
3. Baxaabaxsa le sehda leh tan baxsa mannal sittah yassakaxxeenim xiqaanaa?
4. Sehda leh tan baxaabaxsat inkittinaaneh elle edde xoqaysimaanam xiqaanam mannaay?
5. Ahak dagal neh xayyooweh yan kiraatek maca barittaaanam xiqteeni?

9.3. NAMMEY HAYTOH EXXA: YAABIYYA

- Kinal yaabanam kee salamatta baarisanama
- Yemexege ammuntal addak addah walalaanam kee hortah gacak oyti cooca yangeenim kee ittaluk bartiyyi makcaggurul footimal xayyowte addatiionol yaabanama

9.4. KIRAATE

KIRAATE MAAKAMA

- a. Qaadâ baxsa iyyan waqdi maca yaanam siinit celtaah?
- b. Mango baxsi fanat sinaamak anuk meqe angaaraw mannal yanu xiqaa?
- c. Sin dariifal mangoomul baxsimak meqennal sittalih yan mara may taaxigeen? YINIK sin barseenah warisa
- d. Maggintiinah addat inkiino elle tamaatu xiqtam mannaay?

9.4.1. KIRAATÊ GEXSITI

“Qaadâ baxsih massakaxxaa kee meqe angaaraw ginaanama” iyya ammuntal siinih xayyooweh yan kiraate anay fayya heeh, yakriyeemi. Barteenit kaadu baxaabaxsa le kiryaateh qaynootat xoqaysimak midaamiduh yakriyeenim faxximta.

Qaadâ Baxsih Massakaxxaa Kee Meqe Angaaraw Ginaanama

Miic: 17 Qaadâ baxsih massakaxxaa

Baxaabaxsa le qaadâ baxsay, baxaabaxsa le mihratittee kee manô gexsit leh tan maritte keenik baxsa leh tan qaada leh tan marittelluk meqe angaaraw kee sittin massakaxxal sittaluk gexsitaanam ken xiqsissah tanim oson loonuh yanin ken qaadah baxsa keenih yassakaxxeenim xiqan waqdi kinni.

Ta xiqto, mango mari elle yaaxigeh yan ayyunti caddo dibuh hinnay, uxxuuk, mihrat caddol nablu xiqnah nan baxsa. Tah ceelalloh waginnah nan waqdi, Barseenaay, Poolisiyy, Caakimiiy, Safiiriyy (Ambasader) ww... tan maritte kulli num keenik leh yan mablaay, caalataay, diiniiy, nihirittee kee qaada keenik baxsamtam xiqtaamih sabbatah, tamaraluk abnah nan angaaraw nek kulli num leh yan baxsal keenit nangooroweeh, ken mablaa keel on baxsa keenih nassakaxxem faxximta.

Tah abnah nan waqdi, gersi maralluk linoh nan angaaraw nek yamqeeh, misinkacâ rufto edde geynaah, sittin massakaxxaay, ww... tanim edde geynu xiqna. Tonnah baxaabaxsa le gurral elle nangoorowem xiqnah na caagidal axcih, taamaay, diini aroocaay, kabxaay, ww... taniimil ni bis le maralluk takku nek baxsa leh yan maralluk elle nangooroweemil, meqe fantaaxaw haanam faxximta.

Tannah yan fantaaxaw tah dibuh hinnay, saay kee salaamah kaxxa doori le. Tah yaanam faxe num leh baxsa kaah tessekexxek koo yassakaxxem raq mali. Ta maggintinaaneh addak geynah nan baxaabaxsa le tuxxiiqitte taniih, toh axcih, qaadâ tabaatabsaay, ixxigaa kee abak raag kak geynu xiqna. Sehda leh tan baxsa keenih yassakaxxeeniih, ken caalatal ken assakaxxuk keenilluk aban gexso sittalluk aalliyya dibuk hinnay, inki num umaanek maqaane isik elle cedu xiqa angaarawa innam xiqnah.

9.5. SIDOCHAYTOH EXXA: KIRAATEK CEDEENIM

Ciggiltah tan esseroorak Ankacisseenih tanin kiraatek ugutak afak gacisa

1. Baxaabaxsa le mihratittee kee qaada leh yan marallih meqe gexsinnu nee xiqsissam macaay?

2. Mihrat baxsa iyyan waqdi, ta mari baxsa le angaaraw faxam siinit maay celtaahh? Mannalaay?
3. Gersi maralluk meqe angaaraw naallem maca xiqtaah?
4. “Lon baxsa sittah yassakaxxeenim say kee salaamah kaxxa door le” iyyan waqdi, maca yaanamaay?
5. Ta kiraatek baar luk baritnu xiqnam macaay?

9.6. FEREY HAYTOH EXXA: AKTUBIYYA

- Kubeytak baxaabaxsale elaatol misinkacah esseroora dadlisaanama.

Kutbeyta yaktubeenimi

MANGINTIINAH ADDAT INKITTINO

Itiyoppiya agat kee agattiinah kobox leh tan baxsih addat inkittinaane leeh, qaxmaane bilhadimiyya akah tekke baaxok ceelallo tekkem xiqta baaxo. Agat kee Agattiina dubuk hinnay baxaabaxsale Afitteey, qaada kee kinnaanel sitta assakaxxaduk qimbo baaxo salaam kee saay assakaxxuk xiina ayyunta le baaxo.

Kalah kaadu baxabaxsale diinitte luk sittin assakoxxay, sittin kacaanuy, sittah rammitiyaa kee cabsul num numtin diinit tabekalah mariiy isik ikkel isim akak barsaah, katatah yanim takkay immay, tahal baxabaxsale ayyunti irok ken yableh yan maral cakkum takkeh tan baxsi addat inkittinaane leh tan baaxo tet abtu xiqta nihiritte innam xiqnah.

Ta dagal edde yabneh nan baxaabaxsaa kee baxsi addat tanih tan inkittinaane dubuh inki adban akke kee namma adbanak gabbaqanam hinnay mangoh yan daboonal horak horah tababsal teemeteh focah fan kaadu tanu xiqtah tan baaxok baxsale weelo kee gadda. Toh tonnal anuk Qafár ummatta kaadu inki ummattay inki qaaday Af le ummatta kinnim takkay ikkah mangoh tan agat kee agattiinak mafdaga innam xiqnah.ta agat agtiinay Qafar rakakayih addal sigta baxaabaxsale qaadaay, Afitteey kee dinnitte le ummatta kinni wakay takkay qaada baxsay, diini baxsaa kee Afti baxsal ken baxse kal naharsiino

baxsi addat tan inkittinaaney, sittaluk alliyal, say kee salamah acayuk kallaytol yamixxige ayyunta innam xiqnah.

Sitta fanah gacisnah nan waqdi, Tah kaadu Qafar ayyunti saluh baahem hinnay abuuu akaakayu baxak absumal mangoh tan adbaanitteh gaddoobitte qaada.

“A” gubal yan qangooruy, kiraateh addak yewqeh yani “B” gubal yanih yan qangooruy, ken celta maqna let ramaddoysak gacisa.

A	B
_____ 1. Xiqto	A. Cogda
_____ 2. Massakaxxa	B. Fantaaxawa
_____ 3. Rufto	C. Dudda
_____ 4. Gurra	D. Rammitiyya
_____ 5. Angaarawa	E. Farci

9.7. FERAY HAYTOH EXXA: YABTI -RAKIIBO

Nammay yakki angaarawat axawle qangooru

Nammay yakki qangor akak iyyaanam namma baxsale qangarah baxuxih xisneenay sittal soolak duddale maqna taceem dudda. Tah kaadu qangor buxux kee buxuxuh/ ramid kee ramidih angaluk abah yan ossotinaani. Nammay yakki qangor deflih sittalih ken haan wak / xisan wak baxsale maqanâ digga yaceem xiqqa qangooru.

Ta nammay yakki qangoorih xisneenal qangor yangaleh yan waqdi qusba maqnaay duddale yace. Nammay yakki qangor akak xissimam qangarak ramidih raqta qangara seeceenâ akkiy, abina akkee kee ken nammay kee kalah tan gangor exxaxi likayah sittal xissimta wak tace qusba maqnah xisne.

- Xissiime qangor
- Inki-gide
- Qaran-belu
- Xinaqtimâ qarkayto

- Ubkak-afal
- Ubkak- lakal
- Xooquh xiina
- Subac doro
- Xabcin-lee
- Shaahî figgaana
- Monok-geera
- Intih-abalal
- Aytih- obbal
- Qaran alsa
- Alsah ifu
- Faxe-gital
- Faxe gurral

Elle baritto

Ciggilta suuratitte xissimte qangarah xis

- ✓ Moddin-qadaytu
- ✓ Saqí awka
- ✓ Wadar- asse
- ✓ Qaran gayraana
- ✓ Saahî barraada
- ✓ Soktô gariiri
- ✓ Qaabâ caxxa
- ✓ Qarî kolfi
- ✓ Kaqaadâ soro
- ✓ Qarí telefoon

MAFDAGAH AMÔ GACSA

Tahak dagal maggintinaaneh addat inkittinaane itta mafdagah gubal siinih xayyowteh sugteh tanik baxaabaxsa le kiraatey, axcih ankacsah inkittinaanel sittalih taamitaanama iyya ammunti barteenit ta kiraatek ankacisak sidiica gurral axcih ankacsak aakamaay, ankacsi gexsit kee ankacsak cedeenim elle bartan exxak sugte. yaabiyyah kaadu tonnaah, Kinal yaabanam kee salamatta baarisanamaay kee yemexege ammuntal addak addah walalaanam kee hortah gacak oyti cooca yangeenim kee ittaluk bartiyyi makcaggurul footimal xayyowte addatiionol yaabanama elle nablu xiqneeh, Kawsah kaadu tonnaah, qaadâ baxsih massakaxxa kee meqe angaaraw ginaanama iyya ammunti kaadu barteenit ta kiraatek kawisak sidiica gurral axcih kiraatek aakamaay, kiraatek gexsit kee kiraatek cedeenim elle bartan exxak sugte.

Tonnah kalah kaadu aktubiyya wagittaamal kaadu kutbeyta yaktubeenim kee kawsak tewqeh yan qangooruh sitta celta maqna acayuk ramaddoysak yaktubeenimiiy, Tonnah ellacabol yabti-rakiiboh addal kaadu Nammay yakki angaarawat axawle qangor kee ken roorisak ken elle naktubem gabatne mafdak sugte.

TABAN HAYTÔ MAFDAGA

10. DABBÓ

Mafdagah hadafitte

Barteeniit ta mafdaga barteeniik lakal yaalloonuwaan xiqto:

- Ankacsaanam kee sinni ayyuntiinoh dariifa baxxaqisaanam
- Ankacsaanam kee sahlín walal kee agaaratat gaba yassagalleenim
- Baxaabaxsa le mabloomik amô gacsa abaanam
- Baxaabaxsa le ayyuntiinoh caalatal yaabaanam kee agaaraanam
- Kutbe yakriyeeniik makeelisaanam
- Ossotinâ kutbeeba yakriyeenim
- Kutbeyta yaktubeenim kee footimah xayyos abaanam
- Maasayya dooraanam kee yaktubeenim
- Wadirit kafaa kee foocat kafa sittak baxsaanam
- Kutbeh addaa kee maxcâ maafoh addat qangor maysarraqah maqna yaaxigeenim
- Qangaraay, muduqqaa kee maxcâ maafô xisne yaktubeenimi

10.1. ANKACSI MAAKAMA

Ankacsi mabla fayramisaanama

Ciggiltah tan esseroora afah/aliilih gacisa

- a. Dabboh sabab takku xiqtam maca siinit celtaah?
- b. Dabboh gexaanam sehdal katassu xiqta taqbi maca siinit celtaah?
- c. Sin dariifal dabboh gexeenim manol taqabi kak katasse mara may taaxigen? Sinni barseenah warisa.
- d. Dabboh gexaanam baxsa luk laftah tan ayyunti exxaaxi tanim siinit may celtaah?

10.1.1 ANKACSI GEXSIT

“Dabboo kee dabbo katassa calwayitte” iyyah yan ankacsi kiraate, barseeni barteenitih yakriyeh yan waqdi, mablâ garay kee dokumentarî gurrall xayyossanama. Barteenit kaadu, lafa lafa le ximmoomak kassiisenta abbaxuk hangi akah acuwwa heenih ankacisaanam faxximta.

10.2. INIKHAYTOH EXXA: ANKACSAK CEDEENIM

Ciggiltah tan esseroorak ankacisseenih tanin kiraatek ugutak gacisa

1. Mango mari baaxook, baaxo dabboh ken beytam macaay?
2. Dulah baaxook, baaxo aban gexot marin baaxol waanam xiqan curriino macaay?
3. Dabboh sinni baaxok marin baaxô fanah gexe num fanal maali kaak yembexek maca abaah?
4. Maaluk gabat tu takkem luk dabboh gersi baaxo fanah sinam beytam macaay?
5. Sinam dabboh sinni baaxok gersi baaxo fanah gexe woonuh maca abaanam faxximtaah?
6. Dagal neh xayyowte kutbeytak maca barittoonu xiqteeniih?

10.3. NAMMAYHAYTOH EXXA: YAABIYYA

Baxaabaxsa le dabbo wagitta caagiida massoysak yaabaanama. Toh axcih dabbo bahtah tan taqabii kee tû-kalootut horta, hortah gacak akah yaaban innah abaanama.

KIRAATE

10.4. KIRAATE MAAKAMA

Kiraatek mabla naharal fayramisaanama

- e. Dabbo yaanam macaay?
- f. Uma dabboh aydaaduh sin dariifal taaxigeenim may liton?

- g. Mango uddur dabbol say maraa kee lab marak muxxi biyaakittam iyya siinit celtaah? Ceelallo edde haak barseenah warisa.

10.4.1. KIRAATÊ GEXSIT

“Uma dabboh aydaadu” iyyah yan ankacsi kiraate, barseeni barteenitih yakriyeh yan waqdi, Barteenit kaadu, Tibbaa kee numtin amoh caalatal yakriyeenim faxximta.

UMAH YAN DABBOH AYDAADU

Miic: 19 Dabboh gexa mara

Anu Zamzam deqsitaah, Yooy, yiinaay, yabbaay, yitoobokoo kee yi maqanxix carsis deqsitta qunxa magaalal guubuh sugne. Yabba taamiteh orbisam woo gide kaak akkuk masugooy, luk sugneh nan saqay barril luk sugneh nani qabaarat nek tembexeeh, tohih sabbatah magaala culleh sugne. Yabba inkinki waqdi, quuka abak nakmem edde neh orbisak addararuk sugne. Anu yitoobokoo kee maqanxiixik karmah naharat sugeemih sabbatah, inkinki taamoomi geek taamitak suge. Tama caalatal elle sugga enne waqdi, ayrok, ayrokteena, yabba kaxxa biyaakah biyaakiteeh, too biyaakak ure kalah edde rabbaasite.

Woo ayro nel kaxxam uma ayrok sugte. Yiina neh abatam gabat aalle kalah tet gubat tu aalle kalah raqneemih sabbatah yiina kaxxam tuczuneh sinaamak geyna catoh elle addararuk sugga inne waqdi, nek cuggaaneh sugte qasawka

deqsitta awká suquudiya gexxa itteh, isi inaa kee abbah qari xissaay, istiraacissa hayteemit caafatal sinam inkih yabtah, nelluk kaadu tama massamaqqoo kee gaddat neh walalak ten. Ayrok, ayrok teena ta yiinaa kee tooboko mannal catam xiqaamat ifikkirra hee waqdi, ta qasawkah innaah, irô baaxo gexxa exceh, innii kee inni buxah marih mano milaageyyo exceh uscube.

Tokkeek, lakal anu yiinah uscubeh anim warissa heeh, maca taysemil malisnah nan waqdi, yi toobokoo kee maqanxix yoobbeeniih, say tooboko is elle gexinnaan gatul kollih gexenno yaanam teetik iyyen. Tamannal elle sugga iyyeenih ina keenik dagoo taamay hotel addat ayrô taama baxa geyte. Ayrok ayrok teena suquudiya gexeyyo exceh edde uscubba heeh gexaamat malseeh, qunxa maqanxix kaadu kok maraana iyyeenih ken luk sittalih gita qembisneeh, ta gexo niina nek aaxaguk maraaqooy, makitneh teetik gene. Tama qunxa maqanxix luk gita elle gennaamal baaxo manaaxigaay, gital qulul kee bakaarih magad nekke. Elle amaatinnaan aracal lakqoh esserooy, ugraay, caylisenta inkih tatusak yaman alsitteek lakal culle. Tama yamanal kaadu tama gital tatusak amma innem inkih nel oobak, tonnah qiden marih lafof kee yexeen maray, yaagureeniiy, baxaabaxsa le gibdaabinih addat yan mara abaluk namma sanat elle sugne.

Tama mango calwayaak lakal, suquudiya culaanamih saami geyne. Tama suquudiyal kaadu anu buxah addah taama geeh immay, yi maqanxix taama maadweenimih sabbatah taama geyaanam maxiqinnon. Tama aracal sidiica alsa taamitak sugga exce waqdi yi maqanxix mamaxxaga luk sugewayneemih sabbatah qaskar raafah nee tibbixeeh, raafah ni baaxo fanah nee gacsen. Tama arac nee gacseenimih Alcamdulillah inneeh, gabat tu neh xiqtam luk adaarewaynay ikkah, mango udduurah kak neddeereh sugneh nan ina fanah genxeh nan waqdi afracuk asaaluk nemeeteeh, buxah nemeeteeh nan waqdi, ina nek buxal masuginna. Is nanu edde genneh nan sanatad edde arkaa

kee qulul edde engella itteh rabbasitteh neh sugte. Dabboh niina cabba hayneh gennem kaxxa nadaama nel tekkeeh, ta inay, ablekalah nek rabteh tani kaxxa cuzni nel tekkeeh, dabbô gexo calwayak inkih lafta calway, ku buxah mari rabek yanim aaxige kalah aban gexoo kee madaara kinnim kak uble. Dabbo sehdayti baxak dagaral bahta taq̄bik muxxi, misinkacal katassa taq̄bi kaxxam fula le.

10.5. SIDOC HAYTOH EXXA: KAWSAK CEDEENIM

Ciggiltah tan esseroorak Ankacisseenih tanin kiraatek ugutak afak gacisa

1. Zamzam elle toobokem mamigaq le baaxooy?
2. Zamzam kee maqanxix dabboh akah gexxem macaay?
3. Tet kee maqanxix gital ken matre calway macak sugtee?
4. Dabboh gexen saaku inak kah makteenih gexeenim maca siinit celtaah?
5. Ta dagal siinih xayyoowe aydaaduk maca kak barittaaanam xiqteeniih?

Dooroh esseroora

Ahak gubal tan dooroh esserooray kawsak tewqeh tanik gitah tan wara doorak gacisa

1. **Kawsak ugutak zamzamak abba luk sugem maqaynatih taamaay?**
 - A. Quuki taama
 - B. Cayli taama
 - C. Kabxa
 - D. A kee B gacsa
2. **Zamzam kee buxâ mari magaala fanah kah cultem macaay?**
 - A. Baritto bartoonuh yemeeten
 - C. Buxâ marâ fanah yemeeten
 - B. Luk sugen midir keenik yembexeemi
 - D. Tayse manô fayxih yemeeten
3. **Zamzam abbakah rabem maca sababaay?**
 - A. Biyaakah rabe

- B. Qawwalaylat rabe
 - C. Carbit rabe
 - D. Gacsa mali
4. **Zamzam suquudiya fanah akah gexaanamat ken bahtem macaay?**
- A. Ken wadaytoh milaagu yubleenimi
 - B. Tayse manoh fayxi
 - C. Wacaysir aboonu
 - D. A kee C gacsa

10.6. **FEREYHAYTOH EXXA: AKTUBIYYA**

Maasayya kak yaanam sitta abuuusa maxca^mafoh buttay inki leena^takkusa xayyossaah, gablusak gexxah iyya. Mango waqdi bool qangara, hinnammay malciiniik ilaa taban fan takke maxcammaafo addat tabbixu xiqta.

Baxaabaxsa le maasayyah qaynoota tanim takkay immay akkel nabluyaynam gacgacsi maasayya ablenno.

Gacgacsi maasayya

Akak yaanam yaktube num inki caagidil isi mabla gitat tanim ayballayuk tuh sabab abak xayyoosaanama.

Ceelalloh:-

Kumpeetar digir baadal mango ayyunti edde xoqoysima. Kaadu mango buxah mari kaa lon.

Takkay immay kumpeetar digirrite (games) mango taqabik ugutma tekke. Tohuuy;-ayyuntiinol baritto kee qunxaaneytal kaxxa taqabi katassa. Qimboh, qunxaaneytal kumpeetar digirrite bahta taqbitte Waqla bayissaah, barittol kaxxa taqabi katassa, ixxiga kee dariifal xinteh maacissem mayaaxigaanaay.

Amolladih nable waqdi, ayyuntiinol baaha taqabi qidaddol, lakqol, dadal kee biso maxco taamoomik wadirih koo raaqissa.

Aboo kee abni fanih fantaaxawitte

Abo kak yaanam, maxcâ maafok rakiiboh tan exxaay maxcô maafu yab elle soolah iyyak tiyak teena (exxak teena) xeqsita. Too wak abo kak iyyoonu duuduntam, migaq akkiiy, aboh ciggiile akki takke kaallih kaa saltaah kaa “modifiers” abtaamak qangooruk faxem kallih tanay. Abna iyyanam sahda abtah tan abto.

Sahlaan Aboo kee Sahlaan maafeyna

Ceelalloh:

- 1. Qali yemeete**
- 2. Macammad gexeh**

Dagal tan namma maxca maafol nablu dudnam, abo (Macammad kee Qali) isih yan maxcah addat dibuk yaniih (qangooruk tu kaallih matanaay) sahlaan abo xeqsita. Too namma maxcah addat (Yemeete kee gexeh) sahlaan maafeyna deqsitta.

10.7.1. GITAH YAN ABNA AKAH XOOR

Ciggiltah tan maxcâ maafuofah gitah yan abna akah doorak uktuba.

1. Yoo kee yi kataysa _____ (**kaayne/ kaaye**)
2. Usuk safarak _____ [**yemeete / yemeeten**]
3. Oson sittalluk [**gexen/ gexe**]
4. Acmad qumqatah [yaduuren / yaduure]
5. Num isi qaafiyatih mihratli lih [**walale / walalen**]
6. Is kitab [**tuktube / yuktuben**]
7. Nanu safarah allak [**nemeete / yemeeten**]
8. Usug isi kitab [yaktube / tuktube]
9. Kimal carra yollih [teemete/ tamaate]
10. Qalii kee Qaysha buxh [gexe/gexen]

MAFDAGAH AMÔGACSA

Tahak dagal dabbo itta mafdagah gubal siinih xayyowteh sugteh tanik baxaabaxsa le kiraatey, axcih ankacsah dabboo kee dabbo katassa calwayitte iyya ammunti barteenit ta kiraatek ankacisak sidiica gurral axcih ankacsak aakamaay, ankacsi gexsit kee ankacsak cedeenim elle bartan exxak sugte. yaabiyyah kaadu tonnaah, Baxaabaxsa le dabbo wagitta caagiida massoysak yaabaanama. Toh axcih dabbo bahtah tan taqabii kee tû-kalootut horta, hortah gacak akah yaaban innah abaanam faxximtam elle nablu xiqneeh, Kawsah kaadu tonnaah, uma dabboh aydaadu iyya ammunti kaadu barteenit ta kiraatek kawisak sidiica gurral axcih kiraatek aakamaay, kiraatek gexsit kee kiraatek cedeenim elle nablem gabbatne exxak sugte.

Tonnaah kalah kaadu aktubiyya wagittaamal kaadu gac gacsi maasayya yaktubeenimi kee kawsak tewqeh yan doorit esseroora gacseenimiiy, Tonnaah ellacabol yabti-rakiiboh addal kaadu Aboo kee abni fanih fantaaxawitte kee maxcâ maafoh addat gitah yan abna akah xooran inna kee ken ceelallo nablem gabatne mafdak sugte.